

AZ ÖREG PLÉBÁNOS LEVELEI

KÜLÖNLENYOMAT AZ
«EGYHÁZI LAPOK»-BÓL

III. RÉSZ

1930.

KORDA R.-T. KIADÁSA. BUDAPEST, VIII., MIKSZÁTH KÁLMÁN-TÉR 3.

AZ ÖREG PLÉBÁNOS LEVELEI

KÜLÖNLENYOMAT AZ
«EGYHÁZI LAPOK»-BÓL

III. RÉSZ.

1930.

KORDA R.-T. KIADÁSA BUDAPEST, VIII., MIKSZÁTH-TÉR 3.

PALLAS RT. NYOMDÁJA, BUDAPEST, V., HONVÉD-UTCA 10.
FELELŐS VEZETŐ: TIRINGER KÁROLY MŰSZAKI IGAZGATÓ.

Kedves Uramöcsém! Mai epistolámban nem térek azonnal ad rem, hanem peroportunusnak vélem, hogy egynéhány sort előrebocsássak. Mi írók — ne vegye vanításnak Uramöcsém, hogy közējük számítom magamat is, dehát jelöltek már e névvel nem egyszer olyanokat is, akiknek kevesebb sora kapott nyomdabetűt, mint az én irodalmi tevékenységem — mondom, mi írók „pro domo“-nak szoktuk nevezni a tárgyalás előtti ki-magyarázkódásokat. Igazában a fejbeverés elleni óvatos bebiztosításnak kell érteni az ilyesmit. Hát eféle „pro domo“-t kanyarintok én most öreg, tehát óvatos kezemmel jelen levelem exordiumául.

Vegye tudomásul kedves Uramöcsém és vegyék tudomásul azok is, akiket illet, hogy amit a sajtóról per exemplar elmondandó vagyok, nem vonatkozik a mostani újságokra, sem azok munkásaira. Régen letűnt idő az, amelynek alakjait én most pennámmal kirajzolni iparkodok. Távol áll tehát tőlem, hogy olyant mernék megkockáztatni a mai sajtó-organumokra, hogy annak tömjénezzek, aki fizet (akár püspök az, akár cucistavezér, akár cigány-primás, akár az eleven ördög); avagy azt merném állítani, hogy a pennaforogató iparosok többségükben afféle ütődött karrierekből regrutálódnának. De hát bizony régente úgy volt, hogy aki valami hivatalból kibillent és a dutyit szerencsésen kikerülte, az vagy beállott végrehajtónak, vagy pedig nagyságos cimborái pártfogásával subvenciós vármegyei kormánytámogató hetilapot alapított. Aki pediglen nem

akarta átvenni édesapjának füttyűrő hangja mellett folytatott, avagy söntésben tevékenykedő mesterségét, az levetette a kaftánt és mint zsurnaliszta pennával trillázott gloria, laus et honor-t annak, akitől várt és kapott egyetmást. Bizony-bizony nem akarok igazságtalan lenni a régi sajtó munkásaival szemben sem, ezért elismerem, hogy az eddig említetteken kívül voltak még más fából faragott helyrelegények is közöttük. Kerültek olyanok is, akik komolyan vették az elvek szolgálatát, de az ilyenek idővel vagy elpecsovisodtak és pecsenye-sziklás kormányrévbe jutottak, vagy a Krisztus martirjainak csak Égben elismert küzdelmeit vívták, — mint Lonkay, avagy éhenhaltak Istóczy módjára. (Az Alkotmány glóriát érdemlő gárdájára nem térek ki; ők későbbi időkből valók és közülök a többség él.)

Ismételten és ismételten hangsúlyozom, hogy a sajtó, főleg a katolikus sajtó jelenlegi képviselőiről nem akarok én írni semmi rosszat. Szívesen elhiszem, hogy a mostaniak elvhű, tiszta multú, szeplőtelen jellemű és Krisztusban gyökerező meggyőződéses hitvallók. Én azonban most az in illo tempore Nagyrecsken működő sajtóról mondok el in sequentibus egyetmást.

Ott szakítám félbe Kedves Uramöcsémhez írt multkori levelemet, hogy az apátúr kívánságára a „Nagyrecsk és Vidéke“ szerkesztőségébe mentem.

Nem voltam még azelőtt soha életemben olyan közvéleménycsináló műhelyben, de képzeletemben különbnek gondoltam el, mint amilyennek találtam. Sokszor olvastam már a cégtábláját a praenominata efemerisnek „Glückstein Samu és veje“ könyvnyomdai műintézete háza falán. Bementem hát ebbe a házba, ahol eligazítottak a „szerkesztőség“-be. Az udvarba kellett kerülnöm, honnét céломhoz értem. A kisvárosi házaknál szokásos üvegezett folyosónak elkerített része volt ez, amelyben két íróasztal és néhány szék képezte az egész berendezést.

Az egyik íróasztal mellett ép öltözködött Vágó Töhötöm laptulajdonos és felelős szerkesztő úr, akit már látásból ismertem. Középtermetű gombócemberke volt, krumpli-orra alatt kétfelé pomádézott huszárhajusszal és örökké hadonászó kurta karokkal.

Akkor még nem ismertem életének anteaktáit, de később informált róluk az apátúr. Vitnyecske Pál nak hívták eredetileg és valahol Árvaországban volt közgyám és képviselőválasztási főkortes. Egy általa megbuktatott ellenzéki jelölt reábizonyította, hogy az árvák pénzével manipulált. Elcsapták. Amde ugyanakkor lett belügyminiszteri államtitkár az a képviselő, akinek voks-szállítójakép tevékenykedett és ez államférfiúi országszemléje első észrevételéül úgy vélte, hogy a kormány pártjának ügye a nagyrecski járásban nem elég erős. Tudtára is adta ezt az illetékes főispánnak azzal a meghagyással, hogy otthelyt hetenkint kétszer megjelenő lapot alapítson és annak kiadójául és szerkesztőjéül Vitnyecske Pált nyerve meg. A laphoz belügyi áldásul évi 300 forint szubvenciót és két vasuti szabadjegyet utaltatott ki az államtitkár úr, amely szabadjegyeket egyenkint évi 120 pengővel a Blumm Izsó és a Khon Arnold cégek vettek át vigéceik számára, akik aztán a „Nagyrecsk és Vidéke” „munkatársai” címén utazták be az országot kence-, illetve gabonaügyekben. Így került Vitnyecske Pál Nagyrecskre, de előbb a licentia literaria címén, Vágó Töhötömrre változtatta a nevét és már bemutatkozó vizitjei alkalmával így kezdé minden második mondatát: „Tudod bratocskám, mi pálocok úgy szokunk mondani...” Vágó úr a plébániával kezdettől fogva nem állott valami jólábon. Abban az időben folytak ugyanis a hitvallásos iskolák elközösítésének gonoszságai és ő, mint a liberális kormány helybeli kürtöse, ennek volt eredményesen működő főpropagátora.

Amint beléptem a „szerkesztőség”-nek nevezett folyosórészbe, csak Vágó urat találtam ott és ép ő

is távozóban volt. Kalapja a fején, felöltökabátját gombolta. Észrevehetően meglepődött láttomra.

— Hát magát bratocskám mi hajtotta ide? — kérdezte nem valami megnyerő urbanitással.

Előadtam néki a nagyrecski freskófölfödözés históriáját és kértem, hogy e nagy eseményt lapjában tegye közzé. Nem nagyon hatódott meg tőle.

— Szip, szip, — mondotta. — De hat mit szolja hozzá főispán, ha klerikális mis-mással írjuk tele lápot?

Erre aztán előjöttem előbb az erkölcsi auktoritásnak, végül pedig az anyagi auktoritásnak érveivel.

Erkölcsei auktoritásul a kultuszminisztérium érdeklődését és a műemlékek bizottságának várható kiszállását referáltam el. Vágó úr erre sem lelkesedett:

— Mit kultuszminiszterium! — legyintett fitymálóan — az nem pártolfogolja az enyim lápot.

Utolsó biztatóul most már reátértem az anyagi auktorításra:

— Mindezekhez csak úgy mellékesen megemlítem még, — mondtam, — hogy az apátúr valamelyes alakban honorálni is óhajtaná becses lapjának íróját, csak előzőleg legyen kegyes szerkesztő úr bizalmasan informálni bennünket, hogy nem sértjük-e meg illetéknép a sajtó eme érdemes munkását?

Erre aztán nekibarátságosodott Vágó szerkesztő úr is.

— Ez már szip szó! — jelenté ki élénken. — Tudja meg bratocskám, hogy mi páloc skriblerek ázt szokunk mondani: Piz beszil, ujságíró meg kiteszi lápba, hogy mit beszil! He, he, he!

Áttértünk a részletkérdésekre. Vágó úr úgy kívánta, hogy segédszerkesztőjével, kit majd a plébániára küldend, beszéljük meg a cikkek tartalmát. A segédszerkesztőt hívjuk meg vacsorára, a cikk honoráriumáért azonban majd ő jön el személyesen

az apátúrhoz. Befejezésül megelégedését fejezte ki a tárgyaltak fölött ilyképen:

— No végre találtam okos papocskakat is, akik irtik mi a sájto. Mert hat tudja bratocskám eddig is akarták irni papok ujságomba. Hogy én teszek ki, ők meg adnak aldás. Szip, szip van az aldás. De hat ha én is adom aldás nyomdasznak, szabónak, suszternak, azok nem adják nekem semmi sem. Főispan adja szubvencio, Klein-bank adja szubvencio, Khon-gyár adja hirdetés, papok adják aldás!

Tovább folytatta volna még a papságnak a sajtóval szemben tanúsított értetlenségét, de félbeszakította az ajtó kitárulása, amelyen egy kikentkifent ifjú arszlán lépett be. Lábán ludtalpú sárgacipő volt, amelyre hamuszínű kamásli borult. E fölött kéttényérnyi magasságban irtószélesen felhajtott pepitanadrág kezdődött, amelyhez följebb fehér pikké-mellény, csimbókos kravátli és sötétzöld gigerli-kabát társultak. A hórihorgas görnyedthátú statura tetejéről kosorrú ludajtőkfej meredt ki, melyet szűk, félrecsapott fekete pineskalap koronázott, színével élénken elütvén gazdájának lángvörös és gyapjas hajától. Egyik kezét az ajtó kicsapása után csipőjére tette, a másikkal pedig karvastag, kétökölnyi gömbfogantyúval ellátott dendi-palcát tartott.

Vágó úr reákiáltott:

— Jó hogy jön bratocskám, ip' magara ván szikségunk!

De én is elkiáltottam magam, mert ahogy az arszlánnak piroshajú, kosorrú, szeplős ábrázatját megpillantám, legott megismertem benne egykori iskolatársamat:

— Szervusz Smüle! — mondtam lelkesen.

Teutelbaum Sámuel volt ugyanis az illető, a falumbéli szatócs és pálinkás-zsidó nyolc süvölvénye közül a legöregebbik. Velem járt a IV. gimnazista klasszisig, honnét nem ép honestus viselt dolgai miatt eltanácsolták, azaz caute kicsapták. Hallot-

tam aztán, hogy az apja rengeteg pénzzel valami pesti svindlikurzusra járatta és a kereskedelmi pályára adta. Érthető talán, hogy kitört belőlem a falubéli viszontlátásának öröme. Smüle azonban éppen nem örvendett. Megállott és impertinensül szólott:

— Dicskövi Edömér szerkesztő vagyok. Uraságod bizonyára összetéveszt Teutelbaum Sámuellel.

Vágó szerkesztő úr észrevette, hogy segédszerkesztője elszólta magát és kínos helyzet következik számára, ha leleplezem. Hamarosan közbevágott:

— Csitt! Tudják bratocskáim, mi pálocok aztat szokunk mondani: Nye krics mult! Azaz, hogy nem szabad régieket piszkálni. Tangite montes et fumigabunt! mondta okosan az az izé . . . izé . . . no ki is mondta?

Smüle készségesen vágta közbe:

— Spinoza.

Ez azonban már Vágó urat is kihozta a türelméből. Reászólt brancsbélijére:

— Marha! Azért hogy liberalis ujsag csinyálunk nem muszájj minden okos dolgot zsidóra fogni. Maganak bratocskám mindent Spinoza, meg a mano tudja milyennevű circumcidalt persona mondotta. Jegyezze meg: Magyarországon legokosabb ember a Tisza Kálmán, utanna gyin a főispán és mátol kezdve, amig meg nem mondom hogy nem: a nagyrecski apátúr!

— Ertünk szót! — folytatta Vágó úr és fölvilágosítá Smülét a helyzetről, a jövő feladatiról és a megírandó cikkekről. Midőn befejezte, magunkra hagyott:

— No most intézzék el a Teutelbaum Smüle ügyét — mondá és elment.

Hogy miként intéztük el, majd legközelebb mondja Kedves Uramöcsémnek hűséges barátja:

az öreg plébános.

Kedves Uramöcsém! Biztosra veszem, hogy nem úgy gondolta el multkori levelem befejezése nyomán Teutelbaum Smülével, illetve Dicskövi Edömérrel folytatott további beszélgetésemet, mint ahogyan az megesett. Uramöcsém elképzelte talán, hogy Vágó-Vitnyecske szerkesztő úr távozásával Smüle négyszemközt megkért nemzetségfája galíciai gyökereinek titokbantartására. Dehogy!

Amint magunkra maradtunk, Smüle fölült az egyik íróasztal tetejére, mellényzsebéből kihúzta monokliját és azt eleganciájának növelésére, valamint látási akadályul jobbszemének gödrébe dugta, kamásnis lábbelijét reáarakván egy szék támlájára, megszólalt:

— Mondd csak szentatyám — nyafogta mesterként nyegleséggel — lehet tevéled okosan is beszélni?

Kitört belőlem az indulat:

— Te Smüle! — szóltam reá — úgy váglak . . . — de nem fejezhettem be agresszívnek ígérkező mondatomat, mert közbevágott:

— Hogy még ő vág engem oldalba!?! Gott über die Welt! Ez a reakció az azt hiszi, hogy a középkorban élünk! Nem hurcolnál mindjárt az inkvizíció elé? Papocskám, jegyezd meg magadnak, hogy a klerikális fekete uralomnak vége! Dereng ebben az ultramontánok és feudálisok által agyonnyomorgatott és elmaradott országban már az igazi liberálisizmus és nyugati kultúra fénye! Nektek beföllegzett és most mi következünk!

Nyegleségét mintha elfújták volna, úgy szavalta az utóbbi mondatokat. Monoklija kicsúszott szemgödréből, lábát leemelte a szék támlájáról, pincs-kalapját levette fejről és szikrázó szemekkel magyarázott. Zavartan hallgattam.

— Igenis tudd meg — folytatta — hogy itt beföllegzett a mágnás és papi tirannizmusnak! A közélet dobogóra mi kerülünk, az új kornak fölvilágosult és friss erői! Mi, a zsidók! Igenis, mi a zsidók! Mi a Smülék! Az eltiport, a lenézett, de évszázadok elnyomatása alatt megedződött faj!

Az utóbbi mondatot már valósággal üvöltötte Smüle. Tovább is folytatta volna a progresszív elemek térfoglalásáról szóló revelációját, de nyílt a „szerkesztőség“ ajtaja és Bitte Pál néptanító úr lépett be rajta. Modesta humilitással köszönt; szegre akasztotta kalapját és felöltőjét; az egyik íróasztal fiókjából kabátkímélő vendég-ujjat vett ki, azt föl húzván jobbkarjára, leült az íróasztal mellé és az ottlévő kéziratok javításába fogott.

Bitte Pál volt a „Nagyrecsk és Vidék“-nek harmadik és igavonó munkatársa. Vitnyecskő-Vágó szerkesztő úr „páloc“-os hegyifranciával szerkesztett cikkeit ő magyarította, azonkívül tárcától lakodalmi riportig jóformán mindent ő írt a lapba, ami nem volt politikai és világnézeti jelentőségű. És mindezért kapott havonként tizennyolc forintot. Nagy pénz volt ez a nyolegyerekes népnevelő háztartásában.

Bitte „főmunkatárs“ úr — mert fizetésemelést helyett ezt a címet adományozta neki Vágó-Vitnyecskő — megjelenése észrevehetően perturbálta Smüle expectorációját és abbahagyván megkezdett témáját, újra felöltötte az arszlán nyegleségét.

— Mondom Péterkám, — tette a békés konverzációt Edömér segédszerkesztő úr — velünk sajtótényezőkkel nem tanácsos néktek kikezdenetek. Úgy jártok majd, ha nem lesztek okosak, mint az a szegedi káplán, akit két hónap előtt kivégeztem.

Megállott szavában és várta a hatást. Nem szóltam reá semmit, mert csordultig volt már lelkemben az undor. Smüle erre Bittéhez fordult:

— Maga, apuskám, úgy-e ismeri az esetet? Groszartig volt, ahogy azt a reakciós csimotát le-hengereltük! Úgy-e, öregem?

Bitte úr kényszeredetten helyeselt:

— Igen, igen, hallottam, hogy nagyszerűen kibabrált vele a szerkesztő úr!

— Hát úgy esett meg a dolog, — folytatta Smüle — hogy az a csuhás paraszt valamiféle ügyből kifolyóan összeakaszkodott Békeffi szerkesztővel, aki nek lapjánál dolgoztam akkor Szegeden. Békeffi kutyakorbáccsal akarta kioktatni a klerikális uralom beföllegzéséről, de én nem engedtem. „Bízd csak rám, Vatter!” — mondtam Békeffinek. Egy hét sem tellett bele és fenomenálisan kivégeztem azt a népbuítót. Két, egymásután elhelyezett tízsoros notizba került az egész. Az ottani „Hölgyek Mária-kongregációja” búcsújárást rendezett Szentkútra. Megírtam az eseményt szárazon és főlemlítettem benne, hogy a processzió vezére X. káplán volt. Utána mindjárt egy másik hírem következett, amely arról szólt, hogy a szentkúti templompark bokrai között hétfőn két reverendagombot és három finom gyöngyházgombot találtak, amelyek a női szabóságban jártasak szerint valami női ruhadarabhoz tartoztak. Az egész város ezen nevetett! Látod, Páterkám, így harcol és győz a sajtó!

Smüle is nevetett, Bitte is nevetett, én pedig nem bírtam tovább hallgatni a sémi impertinenciának ilyenén arroganciáját, vettem a kalapomat és köszönés nélkül otthagytam a „szerkesztőség”-et. Soha többé nem tettem be oda a lábamat és ha találkoztam is Smülével, keresztülnéztem a feje fölött.

Azóta nem egyszer, de százszor is átgondoltam ezeket az eseményeket.

A „Nagyrecsk és Vidéke” szerkesztőségének supranominatus három tagja karakterisztikonját

adta az akkori vidéki sajtónak. Háromféle típus volt képviselve abban.

Az első, a lecsúszott és ütődött karriérű keresztény-elemből került ki, amelynek megélhetési forrását képezte a sajtó. Ez mindenre kapható volt és ezt mindenki szolgálatába is állította, csak az Egyház és a papság nem. Fölhasználta az utóbbi hébe-hóba egyéni hiúságának és személye kultuszának legyeztetésére, de a krisztusi igazságok harsonáiul sohasem.

A második típus a zsidóságból került ki. Nem is félig, hanem csak negyedrészen művelt, nagyhangú és szemtelen ifjoncokból rekrutálódott, akik a „felvilágosodottság“, „kultúra“, „nyugati műveltség“ és más féltucat frázist variáltak tagadhatatlanul rutinosan kipallérozott soraikban és arcátlan merészséggel leterrorizáltak mindenkit, aki nem szekundált nekik. Minden vidéki városkába került közülök egy-kettő és hamarosan ők diktálták ott a közvéleményt és a közélet dallamát mindenkinek, a főispántól kezdve a susztermesterig. Alig szállott szembe velük valaki. És ha egy-két idealista nékik merészkedett, elveszett, mert a „klerikalizmus“, „reakció“, „ultramontanizmus“ vádját vonta eljárásával önfejére. Az ilyesminek gyanuja pedig jobban elvonta az illetőtől a közbecsülést, mintha Vácott ült volna sikkasztásért három esztendő. Nem akasztott velük kerekét a papság sem, mert többre becsülte a nyugalmát. Ha pedig itt-ott akadt valami „heccáplán“, aki védelmére kelt az általuk lépten-nyomon gúnyolt Mater Ecclesiá-nak, az hamarosan csomagolható is. Gondoskodott róla „békeszerető“ és emésztésének nyugalmára ügyelő principálisa.

A harmadik vidéki ujságírótypust végül a törzsmunkát végező keresztény helóták alkották. Két másodklasszusra disztíngválódtak ők. Az egyik részük idealistákból, alanyi költőkből és egyéb holdkóros persónákból került ki, akik ujságíróskodtak, hogy aztán néha fekete betűvel kinyomatva lássák

egy-egy klapanciájukat is. A secunda classisát eme fajtának azok az éhenkórászok alkották, kiknek az ujságírás mesterségének napszámos részlete némi segítséget hozott a konyhára. Nyugalmazott és még működő néptanítók, megyei, bírósági és egyéb hivatalnokok voltak ezek. Lélekben konzervatív gondolkodásúak, de ezt elrejtették laptulajdonos rabtartóik előtt és lassan-lassan meggyűlöltek mindenkit, aki türte annak a sajtónak uralmát, amelyiket szívük legmélyében ők maguk utáltak a legjobban.

Ennek a három klasszisnak volt — mint előbb említém — egy-egy personifikálója: Vágó-Vitnyecske, Dicskövi-Teutelbaum és Bitte Pál.

Nem én vagyok Uramöcsém az első, akinek elkeseredett lelkében fölvetődött a kérdés: hogy milyen világ lenne most, ha ezelőtt 40 évvel fölsimerte volna a papság a sajtó fontosságát és ő veszi kezébe azt. Ha a felsőpapság anyagi erejével az országos sajtó mögé állott volna, a vidéki lelkipásztorok pedig a helyi sajtó mellett mentoroskodtak volna?

Hát bizony kedves Uramöcsém, nem üdvös gondolatok ezek. Egyrészt azért nem ilyenek, mert utána furcsán áldja az ember Urunk szolgálatában praecessoraink emlékét, másrészt meg azért, mert igazságtalanok is. Méltánytalanság a régi papságot gáncsolni olyanért, amiben egyformán ludas minden keresztény ember. Mert hát valljuk csak be, hogy az ujságírást és kiadást, főleg a vidéki sajtóügyet a maga korszakalkotó fontosságában csak egyetlen kis csoport ismerte föl: a zsidóság.

No de azon veszem észre magam, hogy már filozófok és moralizálóok, ahelyett hogy életem eseményeit enarrálnám. Pedig az utóbbit követeli tőlem Redaktorságod és az előbbieket pedig már több ízben perhorreszkálta. No de majd a következő levelében kipótolja mulasztását Uramöcsémnek fecsegő pap-társa

az öreg plébános.

Kedves Uramöcsém! Nem voltam olyan szerencsés a legutóbbi két levelemmel, mint amilyen szerencsés volt az egyszeri magyar-biscayai barát a déli harangszóval. Ez a jámbor Egyed testvér questálási útjáról egy este Noé ősapánkat megközelítő állapotban került haza a kolostorba. A P. gárdián épp másnapra várta a provinciálist vizitációra. A correctio paternát illetéknép magasabb előljárójának hagyva, megparancsolta Egyed testvérnek, hogy jelentkezék majd a provinciális előtt és számoljon be arról, hogy miért hozott a különben kocsideréknyi búza, tojás, krumpli, stb. mellett jókora crapulá-t is haza. Másnap aztán megérkezett a provinciális és Egyed testvér háromnegyed tizenkettőkor rettenetes szepegések között be is állított hozzá. Elmondta, hogy legutóbbi kéregető útján elkerült a szomszédos falu szőlei közé is. Bőbeszédűen leírta, hogy milyen kegyesszívűek voltak hozzá a szőlős gazdák, pedig hát szegényeket nagy csapás érte, mert rettenetesen pusztít tőkéken a filoxera. A provinciális valamikor, — amikor még Gyöngyösön a barátok tanítottak a gimnáziumban — a természetrajz professzora volt és szakmájából főleg a kisebb rovarok tanát bujta, mint kedvenc studiumát. Abban az időben írta első cikkeit Jókai Móric a filoxeráról, mint a magyar szőlőtermés pestiséről. Az új rovarnak híre föllette érdekelte a professzorból lett provinciálist és

töviről-hegyire kikérdezte Egyed testvért annak alakja, föllépése és pusztításai felől. Ez kellett csak Egyednek! Hári János hiteles történetírónak számított hozzáképest, olyan eloquens fantáziával és részletességgel költötte meg hirtelenében a floxera alakját és kártevő hatását. Közben aztán ebédre csöngettek. Mint jó szerzetesek, a mondat közepén harapták el a szót és megindultak a refektóriumba. Egyed örvendett, hogy a történetek enarrálásában nem juthatván el a crapuláig, megszabadult a dorgatóriumtól és vigyázott rá, hogy arcának kifejezésével nehogy elárulja gvardiánjának a maga gaudiумát. Feledésbe is ment az ügy szépen.

Hát úgy gondoltam én is, hogy a negyven év előtti sajtó ügyeire való multkori kitérésemmel elkerülöm Kedves Uramöcsémnek dorgatóriumát a nagyrecski kórusfestmény hosszúra nyúló elbeszélése miatt. Ámde csalódtam, mert Kedves Öcsém fölötte szigorú levélben tudtomra adta: ne szaporítsam annyira a szót, hanem drámaibb lüktetéssel vigyem előbbre elbeszélésemet. Megkísérlem eleget tenni eme szerkesztői praeceptumnak, de nehezen hiszem, hogy sikerülni fog. Mi öreg emberek ugyanis nem tudjuk már elsajátítani a novissima generationnak rohanó fantáziáját, amelyik sűrítve és moziképszerűen gyors egymásutánban adja elő gondolatait. Mi öregek lassan jártunk fiatal korunkban és lassan járunk most is. Az is igaz, hogy azért mégsem érünk tovább, mint az ifjabb nemzedék, amelyik bizony ép hajzattal ér el olyan magasra, amennyire a mi időnkben csupán szürkült és ritka szép hajjal mertünk gondolni.

Dehát nem akarom magamra vonni kedves Uramöcsém újabb szigorú rendreutasítását és ezért folytatom emlékezéseim előtárását a nagyrecski kórus freskójának históriájáról.

Ott hagytam abba, hogy az apátúr az aulával és a miniszteriummal történt többszöri levélváltás után megkapta az értesítést, mely szerint három

szakember jön majd megvizsgálni a fölfedezett és többszázévesnek gondolt freskót.

Principálisomat mintha kicserélték volna. Lázasan készülődött a pesti urak fogadására. Többször láttuk megfordulni a helybeli takarékpénztárban és plébániánkon is ismételten látogatást tett annak igazgatója. Péterfia káplántársammal találgattuk is ennek okát, míg végre megtudtuk azt apát urunk sógorától. Elkeseredetten panaszkodott ez a jó ember, hogy principálisunk olyasmire vetemedett, amire előbb álmában sem mert gondolni: váltóra vett föl pénzt, hogy ebből fedezze a várt vendéglátásnak és az új freskó föltárásának költségeit.

Abban az időben nagy csomag külföldi könyvet hozott a posta a plébániára. Mi is megismertük e csomagok tartalmát, mert az apát úr Péterfiát és jómagamat bizott meg a vagy tíz kilónyi opusok lapjainak fölvgásával. Németnyelvű műtörténeti dolgozatok voltak, amelyek a középkori freskókra vonatkoztak. Az apát úr jobb ügghöz méltó buzgalommal és egy Péterfiától kölcsönkért német-magyar szótár segítségével neki is kezdett az egyik opus tanulmányozásának, amivel több napon keresztül kora reggeltől késő estig foglalkozott. A többi könyvet pedig a szalonnasztalon helyeztette el. A lelkipásztorkodást teljesen reánk és a Pater Coelestisre bízta.

Egy napon azután megérkezett a sürgöny, amely másnapra jelentette a pesti kiküldöttek jövetelét. Apát urunk vendégágyak föllállítására, sütés-főzésre adott parancsokat, Pintes Gergő uram a pince mélyéből pókhálós üvegeket szedeztetett elő, principálisom sógora pedig fogát szíva átkozta a napot, amelyen a freskó-ügyet fölfedeztük és váltig erősködött, hogy e műpártolásnak még sequestrum lesz a folytatása és egész családjuk koldusbotrajutása a vége.

— Tudom én azt, hogy mi az a váltó! Egyik fiadza a másikat és hozza a végrehajtót — szólott keserves fejcsóválással. Ő ugyanis szakember volt az eféle ügyekben és tapasztalatból beszélt, lévén,

hogy végzett földesúr és végzett kereskedői minőségben került rokonnak a plébániára.

A táviratban jelzett napon délfelé megérkeztek a pestiek. Az apát úr Péterfiával együtt ment eléjük az indóházhoz az uraságtól kölesönként két fogaton. Én az ebédlőben találkoztam velük.

A bizottság vezetője öreges, nagyszakállú, tisztos ősz férfiú volt. Mesterségére nézve műépítész, aki sokrendbeli állami munkán végzett stílusakísérletezés után kitűnő állásba került öregségére a minisztériumban. A másik, akkor még egyetlen állami színházunknak kiérdemesült dramaturgia és elég jónevű íróember volt. Ő is nyugalmanak élvezésére szegődött be műértőnek az államhoz. A harmadik bodorhajú, cvikkeres, szőke fiatalember, mint archeológus jött le, bár később öregebb kollégáinak csipkelődései alapján úgy értettem, hogy inkább esztétikus volt, még pedig a szépnem méltatásának gyakorlati esztétikájában tevékenykedett. Egyszerűen „szakemberek” voltak a freskó-ügyekben valamennyien.

Kellő mennyiségű és minőségű appetitórium be-stamperlizése után ebédhez ültünk, amelyen Pintes Gergő uram, mint a freskó-ügyben érdekelt, valamint a helybeli takarékpénztár igazgatója, mint az ügy financirozásának támasza, is résztvettek. Az ebéd pompás volt és lefőzhetett volna két kanonoki installációt is. Igaz, hogy zajos családi jelenet előzte meg főzését, amely az apát úr és nővére között folyt le.

Principálisom ugyanis úgy intézkedett, hogy a traktátum készítésére a nagyrecski lakodalmak híres szakácsnőjét, Julcsa nénit szerződtessék, ami ellen huga pergő nyelvvél és pazarlást, adósságcsinálást, a rokonság koldusbotrajuttatását emlegető, nem éppen a nővéri szeretet kifejezésének mondható szavakkal tiltakozott. De az apát úr nem engedett.

Az asztalnál apát urunk sógora úgy ült, mint egy kanonoki kinevezésről lemaradt futtató. Csak néha nézett végig a poharakat emelgető pestieken és

amidőn tekintete a takarékpénztár igazgatójára esett, nem állhatta meg, hogy félhangon oda ne sűgja Péterfiának:

— Váltót írt alá! Mi lesz ennek a vége?! Én tudom jól, hogy mi az a váltó!

Péterfia kissé maliciózan válaszolt:

— Mi közöttök hozzá? Nem a tetteket költi. Hol van az megírva, hogy a papnak holta után is el kell tartania minden pereputtyát?

Az apát úr sógora éles választ kezdett, de már első mondatában megakadályozta a tósztok meginduló sora.

Elsőnek az apát úr köszöntötte föl vendégeit. Párhuzamot vont a papság és a művészek között. A papok a jóságnak szolgái, a művészek pedig a szépségnek. Mindkettő Isten tulajdonsága. A művészetnek, házában megjelent képviselőire, mint az Űrban szolgatársaira, űritette poharát.

Bizony. Uramöcsém. félresiklott beszéd volt ez. De hát rendesen így történik, ha a pap a maga hivatásától eltérve, világi eszmekörbe kontárkodik és abban világibbnak akar látszani a világiaknál.

Szavaira az öreg műépítész válaszolt. Apát urunkat, mint a lelkek és Isten misztikus házának kiváló építészét aposztrofálta. (Péterfia e szavaknál fészkelődni kezdett és valami olyasfélét emlegetett, hogy ettől az építőmestertől ugyan összedőlhet az egész lelki eklézsia.) Utána történelmi visszapillantás alakjában elmondotta, hogy a lelkek nagy építői, a kiváló papok egyben az Isten földi és anyagi templomának is mecénásai és serény munkásai valának. II. Gyula pápától kezdve fölemlítette a műbarát egyháziaknak hosszú sorát. Ezek közé iktatta végül az apát urat is, akit lelkesen éltetett.

Ebéd után a szalonba vonultunk. Az apát úr kezdte a szót:

— Bizony, kérem, nagy áldás minékünk, papoknak a művészet. Egyszerű híveinkkel való bajlódás közepette ki vagyunk téve az elparlagiasodásnak.

Ettől ment meg minket a művészet alkotásaival való theoretikus és praktikus foglalkozás. Én például legnagyobb örömemet lelem és a lelkipásztorkodás nehéz munkája után (itt Péterfia impertinensül köhögött) fölüdülésemet találok ezekben a könyvekben. Itt van például ez a munka...

Az apát úr fölvetett a szalonzasztalról az előző héten érkezett könyvek közül egyet és a köréje csoportosuló miniszteriumi uraknak akarta mutatni. De elsápadt és zavartan köszörülte a torkát. Az urak mosolyogtak, Péterfia kacagott.

Amidőn jobban odanéztam, észrevettem a kómi-kus szituációt: a könyv, melyet az apát úr kezében tartott, föl sem volt vágva.

Említém kedves Uramöcsémnek, hogy a könyvek megérkezte után az apát úr szótár segítségével tanulmányozta az egyiket, a többit pedig két csoportra osztva, Péterfia kollégámnak és nekem adta ki fölívágás céljából. Én becsülettel el is végeztem a rábízott munkát, Péterfia azonban úgy, ahogy kapta, fölívágatlanul visszatette őket a szalonzasztalra.

Szemfüles fiatalember voltam már akkor és gyors elhatározással kimentettem piruló principálisomat kényes helyzetéből:

— Azt, kérem, apát úr, még nem méltóztatott tanulmányozni. Tessék emezeket mutatni az uraknak — szoltam és kezébe adtam egy másik könyvet, melynek lapjait én vágtam föl.

Principálisom hálás pillantást vetett reám és kinyitván a könyvet, magyarázni kezdett a dramaturgnak, aki valószínűleg vele egy nívón állott a pictura mezején.

A szituáció kellemetlenségének kiküszöbölésére Gergő bátyánk adta meg a lökést.

— Talán átmehetnénk a templomba, megnézni a freskót — indítványozta.

A bodorhajú gyakorlati esztéta azonban mást javasolt. Észrevette a szalon sarkában zöldelő

kártyaasztalt és fölcskillanó szemekkel invitálta mellé az urakat:

— Hohó! Itt blattozási alkalom van! Ebéd után a legkellemesebb rajzokat a harminckétlevelű képeskönyv nyújtja — mondá önelégülten nevetve szellemesnek vélt mondatán.

Nem kellett sokat biztatnia társait. A pestiek leültek az apát úrral alsózni; míg a takarékos igazgatója, mint óvatos pénzember, a kibic szerepét vállalta. Mi pedig, a háziak, Gergő bátyánkkal együtt, ajánlottuk magunkat és munkánk után mentünk. A folyosón megjegyezte még egyszer az apátúr sógora:

— Nem jó vége lesz ennek! Elmehetünk mind koldulni. Váltót írt alá!

Péterfia nem állotta ki, hogy újra ki ne oktassa a papi rokonok anyagi igényeinek jogosultsága felől, de én ezt már nem hallgattam meg, mert Gergő bátyánkkal temetni indultunk.

A további fejleményeket majd legközelebb írja le kedves Uramöcsémnek barátja,

az öreg plébános.

Kedves Uramöcsém! A pesti szakértőbizottság nagyrecski kiszállásának első estőjén vacsorára ment egyazon mód találtuk a kártyaasztalnál a társaságot, mint ahogyan ebéd után otthagytuk őket. Változás csak annyiban volt, hogy a rettenetes füst csipte az ember szemét, de azért mégis észrevehette a kártyaasztal mellett fölsorakoztatott üres flaskákat és azt is, hogy a játékosok előtt csupán a fiatal esztétikusknál állott garmadában a pénz, míg az apát úr pénztárcája helyett már a zsebeit kotorászta a különbözetek kiegyenlítése céljából.

Megérkezésünk cím volt a kártyaparti fölbomlására és a vacsora előkészületeinek megtevésére. A társaság minden egyes tagja dühös volt, a bodorhajú esztétát kivéve. Ő nyugodtan számolta meg a pénzt és konstatálta:

— Kétszázhet forint negyven krajcár.

A plébánosom az ablakfülkébe vonta a helybeli bank igazgatóját és rövid beszélgetés után attól néhány darab bankót vett át. Az apát úr sógora reszkető kézzel lökött meg és tett figyelmessé erre a jeletre.

— Elveszítette délután az egész pénzt és most újabb kölcsönt kért! Holnap megint váltót állít ki róla. Istenem, mit csinál ez az ember? Koldusbotra jutunk valamennyien.

Mialatt az ebédlőt kiszellőztették, szétoszlott a társaság. Az öreg műépítész és a dramaturg Péterfia kollégámnak szobáját tisztelték meg látogatásukkal,

az ifjú esztéta pedig velem tartott. Rágyujtott szobámban és ott még egyszer megszámlolván a délutáni kártyanyereségét, bizalmaskodni kezdett.

— Hogy fog dühöngeni a tanácsos úr (az öreg műépítést, a társaság vezetőjét értette alatta), hogy elnyertem a pénzét! Pedig hát őtőle legfeljebb ha egy tizes bankót csaklitztam el. De hát nagyon szűksége van az öregnek a pénzre. Három asszony tartásdíja he-he-he! jó sokba kerül.

A kutyát is a szőrével gyógyítják címén erős snapszot kínáltam föl esztéta vendégemnek és csak úgy udvariasságból érdeklődtem a tanácsos úrnak három asszonnyal való ügyéről. Vendégem nem volt valami zárkózott és diszkrét úri ember, mert per longum et latum folytatta:

— Hát úgy van a dolog, hogy az öreget az első felesége elkergette és a törvény tartásdíjat ítélt számára. A második feleségét ő kergette el, de hasonlóképp tartásdíj terhével. Most aztán a harmadik asszonyt tartja, ha volna neki miből. Nem is tudom, mit csinált volna az öreg, ha nem nyeri meg X. érseknek a tetszését, aki aztán beprotezsálta ebbe a mostani beosztásába, ahol legalább ilyenféle vidéki kiszállásokkal némi mellékeshez juthat.

Ifjúi tapasztalatlanságomban elégedetlenségemnek adtam kifejezést afölött, hogy egyházi oldalról ily trigamiában élő, egyébként bármily jeles férfit protezsáltak. Esztéta vendégem azonban tudomást sem vett kifogásomról, hanem bőbeszédűen folytatta társainak bemutatását:

— Hát bizony neki nehéz sora van. Eleget is irigylí kollégánkat, a dramaturgot. Ez ugyan agglegény, de négy háztartást tart. Van neki azonban miből! Kanonok a nagybátyja, attól hol ezen, hol azon a címen rendkívüli segélyeket vág ki a havi rendes apanázsán felül.

Szememet, számat tátottam el és nagyot gondoltam, de nem szóltam semmit. Vendégem azonban imperterrite folytatta:

— He-he-he! Pompásan megvágтам őket. De a legtöbbet mégis csak az apát úrtól nyertem. 150 forintja van a zsebemben! Még egy ilyen kedvesen szórakozó délután és ki lesz a legújabb munkámnak a nyomdaköltsége.

Anélkül, hogy érdeklődtem volna legújabb munkája felől, elbeszélte, hogy összegyűjtötte az egész világnak a „faunológiára“ vonatkozó festményeit és azokat fogja korszakalkotó ópuszban, illusztrációkkal együtt kiadni. Egészen bizonyosra veszi, hogy annak alapján megkapja a festőművészeti iskola egyik műtörténeti katedráját.

Tovább is beszélt volna, de vacsorához invitáltak bennünket. Az egész vacsora alatt az ifjú esztéta elbeszélésének morálja járt eszemben. Nem fejtem ki, mert Kedves Uramöcsém ismételten és ismételten tiltakozott az üdvös tanulságok szóban való levonása ellen, hanem azt az olvasókra akarja bízni. Csupán annyit említek meg, hogy a papi protekció és a papok által támogatott rokonok sok anomáliájára vonatkozott az. Hány ember jut pozícióba egyházi segítséggel és hány rokon él nem éppen Krisztus Szívének tetsző életet egyházi eredetű pénzből?! Bizony, kedves Uramöcsém, ebben a pontban nem egyszer jobban kinyithatnánk a szemünket!

A következő események enarrálását rövidebbre fogom. Vacsora után folytatták a kártyát azon a címen, hogy alkalmat adjanak az ifjú esztétának nyeresége visszaszolgáltatására. Az eredmény azonban az lett, hogy az apátúr újonnan kapott bankói is a fiatal kiküldötnék zsebébe vándoroltak. Másnap délig aludtak, délben aztán benéztek a templomba is. Most csak terepszemlét tartottak és a tulajdonképeni munkát délutánra hagyták. Az éjszakai alvásnak ebédutáni pótlása után, úgy négy óra tájban, fehér köpönyeget öltöttek mindhárman és most már a kórusra is fölmerészkedtek. Körüljárták annak zegeit-zugait és végezetül tekintetüket a freskónak föl szabadult kétfényérvényi helyére

fordították. Hol közelről, hol távolról nézték, nagyító üveget vettek elő, azon spektálták és nagyokat hümmögtek hozzá. Végül az építész formálta egyetlen szóba a bizottság véleményét, határozottan kijelentvén, hogy:

— Freskó.

A dramaturg ezalatt észrevette, hogy a freskó fölé pingált Krisztus-kép pontosan az orgona két sípládája között kezdődik és ebből arra következett, hogy az alatta lévő régi és kutatás alatt álló freskó valószínűleg a sípládák mögött folytatódik. Kiadták a parancsot, hogy a sípládákat másnap el kell távolítani és, szakember hiányában, az egyik asztalosmestert bízta meg ennek végrehajtásával.

Este újra kártyacsata következett a plébánosunk újabb vereségével és másnap tíz óra után folytatták a kutatást. Az asztalosok egymásután fesztették szét a sípládák állványait. Egyiknek hátamögül porlepett, régi, sipkaféle fejjvédő került elő. A bizottság, mint egy héjja a verébre, csapott rá. Kézbevették, forgatták. A dramaturg megjegyezte:

— Érdekes stílú fejjvédő.

A darab kézzől-kézre járt. Formátlan, piszkos, zsíros, szalagnélküli kalap volt, amely a bizottságnak boldog auspiciumul szolgált működése megkezdéséhez. Vita indult fölötte, amelynek során az esztéta legalább 100 évesnek, a dramaturg pedig 200 évnél is idősebbnek mondotta. Végre is mégis csak az esztéta döntötte el a vitát azzal, hogy ő egy olasz mester „Utolsó vacsora” című képén hasonló fővegben látta ábrázolva az apostolokat. Evvel aztán a kalap olasz származása el volt döntve és valószínűnek tartották, hogy a freskót pingáló, ennek alapján megállapíthatóan olasz művészé lehetett, aki munka közben a sípláda belsejébe tette fővegét és utána ottfelajította azt, a munkások pedig a sípládát helyére tolván, jó 150 esztendőre elrejtették e muzeumba való darabot az utókor számára.

A sípládák eltávolítása után valóban ott volt a régi festmény oldalsó és alsó része. Angyalok szárnyait, lábait és ruháit ábrázolták ezek, melyek alatt olvasható volt a festőnek manupropriája is, elég világosan kivehető betűkkel. Az esztéta hamarosan ki is sillabizálta:

— Punyi — mondotta. — Már a név is mutatja, hogy valami olasz festő lehetett. Meg van hát a freskó származása és ideje oldva. Punyi festő tudomásom szerint 150 évvel ezelőtt élt.

Miközben a dramaturg és műépítész komoly megfontolással csatlakozott a fiatalabb kollégának véleményéhez, csoszogva közeledett a végzet Miska bácsinak, az öreg orgonafujtatónak személyében. Régi portékája volt ő már a templomnak, lehetett vagy 80 esztendő. Gyerekkorában kezdte a mesterségét, az orgonafujtatást és megmaradt mellette hűségesen. Annyira hozzáért a kórushoz, hogy azt saját birodalmának tekintette és most is azért jött, hogy utánanézzon, mit csinálnak ottan? Tekintete az orgona padjára helyezett, 150 esztendősnak és olasz eredetűnek mondott kalapra esett. Közelebb ment hozzá és aztán szavából kiérezhető nagy örömmel felkiáltott:

— Megvan a kalapom!

Az esztéta a múzeumi értékű kalpagnak védelmére kelt és megmagyarázta Miska bácsinak, hogy téved, mert az nem lehet az övé, hiszen az egy őskalpag. Miska bácsi azonban nem hagyta magát:

— Az enyém biz az! — erősítette. — Amikor a Krisztus-képet festették, aztán az orgonát javították, akkor vészelt el. A rusnya férgek belerenyoválták az orgonába. Enyém biz az! Itt van la a lyuk is rajta, amit a Punyi sógor hasított bele, amikor megbicskázott a festménye mián. Úgy történt az kérem, hogy az öreg plébános úr, tetszik tudni a mostaninak negyedik elődje, idefestette ezt a feszület-képet, meg megnagyobbíttatta a sípokkal az orgonát, Punyi sógor nagyon haragos volt, hogy

ilyeténkép az ő festményét eleszkábolták. Ezen aztán összevesztünk, mert én megmondtam neki, hogy a plébános úr tudja, hogy mit csinál. Osztan veszekedés közbe a sógor bicskával a fejembe vágott és akkor lyukadt ki a kalap, meg itt a fejem is egy kicsit, csak tessék megnézni.

A kényes csöndbe mint az orgyilkos tör vágott bele Péterfiának kérdése:

— Hát ki volt az a Punyi?

Miska bácsi megadta a hisztorikus magyarázatot:

— Hát a piktor az alvégről. Meghalt már vagy húsz esztendeje. Drótostót volt régen, de piktor lett belőle és ő volt a leghíresebb piktor a faluban. A nagykozsma ívójának falán azt a várkastélyt is ő pingálta. Ő pingálta ezt az angyal-képet is ide a kórusra, de az öreg plébános úr, Isten nyugosztalja, nem szenvedhette a képet és ráfestette valami Pest-ről hozott másféle piktorral ezt a feszület-képet itt. Meg lehet kérdezni a Punyi Jóska-t is, ha nem hiszik. Az a fia és még most is piktor. Ott lakik az Asztalos-utca végén. De most az elébb láttam, hogy a Lábignyak zsidónak festi újra a címertábláját a boltja ajtaján.

Halotti csönd következett erre a kóruson. Principálisom találta föl legelőször magát: sarkonfordult és lement. Utána a fiatal esztétikus következett a helyzet fölfogásában, aki vidám kacajra fakadt és meglelégtlen konstataálta:

— No, ezt is megbizottságoztuk!

Két öreg kollégája hasonlóképp nem fogta valami tragikusan föl a dolgot, hanem a kórus egész bábeli fölfordulását otthagya, megindult a plébánia felé. Mi is követtük őket, hátrahagyván a kórus romjai között merengő fujtatót, gazdájával, Pintes Gergő bátyánkkal, aki rezignáltan morogta:

— De azért ez a citátum nem marad az én fejem fölött, ha az utolsó megtakarított garasomba kerül is!

Otthon aztán a bizottság megszerkesztette szakvéleményét, melynek értelmében „hosszas és beható vizsgálat után megállapították a kiküldöttek, hogy a vizsgálás tárgyául tétetett festmény egyszerű falusi piktornak munkája és sem műértékkel, sem pedig történelmi értékkel nem bír.“

Kétnapi további ottkártyázás után aztán a pesti urak eltávoztak és a plébánián hátrahagyták az apáturat 450 forint adóssággal és azzal a drágán megvásárolt tanulssággal, hogy a papi ember ne igen kalandozzék olyan területre, amelyhez nem ért és ne iparkodjon olyan babérokat szerezni, amelyeket nem a tisztas papi munka verejtékével öntözött meg.

Kedves Uramöcsémnek és az ifjabb generációnak figyelmébe ajánlja ezt az erkölcsi tanulsságot barátja,

az öreg plébános.

Kedves Uramöcsém! A pesti kiküldöttek távo-
zása után elég csendesen múltak a napok a nagy-
recski plébánián. A freskó napvilágrahozásából nem
lett semmi. A pénz, amit az új festményre Gergő
bátyánkkal közösen összeadtunk, reáment az orgona
helyreállítására, mert az asztalosok által végbevitt
szétszedése után ugyanis orgonamestert kellett ho-
zatni a püspöki székvárosból. Gergő bátyánk azon-
ban nem nyugodott bele az ominózus föliratú kép-
nek ottmaradásába. A templom padlásán megvolt
még a régi nagy oltárkép, lehozatta a plébánia-
udvarra, megtisztogatta, belakkozte és aztán a ha-
talmas vásznat, amely szent Vendelt (templomunk
védszentjét) ábrázolta állatjai közepette, fölakasz-
totta a kórus hátfalára az Úr Jézus keresztképe
tetejére. Péterfia kollégám ugyan az asztalnál csipős
megjegyzésekkel applikálta a kórusnak új védszent-
jét a templomi énekkarra, de ugyanezt már nem
volt lelke elmondani sok keserűségen keresztülment
öreg regens chorink újabb mortifikálására.

A plébánián is a maga medrében ment minden,
csak még az addiginál is jobban spóroltak a kony-
hán. Be kellett hozni a 450 forint adósságot. Ez volt
az oka annak is, hogy az apátúr abban az évben
nem ment Karlsbadba, hanem csupán néhány napos
szünidőt véván magának, meglátogatta egyik plébá-
nos iskolatársát. Epp e látogatás alatt került ifjú
életembe az újabb forduló.

Egy hétfői napon sürgöny érkezett a plébániára. Gergő bátyánk bontotta föl és behozta Péterfia káplánkollégám szobájába, ahol éppen én is tartózkodtam.

— Melytekről szól ez? — kérdezte az öreg iroda-vezetőnk.

Vividusabb ember lévén, mint hájas kollégám, kikaptam kezéből a sürgönyt és elolvastam: „Új káplánom azonnal jöjjön. Pantoffel“

— Ez csak magának szólhat, testvér — tömködté meg pipájának zsarátnokát Péterfia kollégám. Majd aztán sajnálkozóan hozzátette:

— Szegény, szerencsétlen öreg Pantoffel, megint új káplánt kap!

Amint így tanakodánk, Gergő bátyánk, ki időközben elhagyta szobánkat, visszatért, egy a püspöki aulából jött hivatalos levelet tartván kezei között.

— Nem szokásom ugyan fölbontani a hivatalos postát, — monda — de hát ebben az esetben, úgy gondolom, kivételt kell tennem. Az egyházmegyei hatóság ugyanis nem tudja, hogy az apátúr barátja látogatására utazott és az esperesnek sem jelentettük be a dolgot. Ilyeténkép az ő érdekében cselekszünk, ha nagyobb kellemetlenségek elkerülése okából eme hivatalos epistolát fölbontjuk — szólott, és szándékát tette is váltotta.

A kopertából nem a szokásos dispoziációs blanketta került ki, hanem két levél, melyek egyikében engem, a másikban pedig princípálisomat értesíti az egyházmegyei hatóság, hogy a tifuszban megbetegedett és kórházba szállított gomorházai káplánnak ideiglenes helyettesítésére, előbbi állomásomnak megtartása mellett, engem rendelnek ki. Nem nagyon bántam ezt a rendelkezést, mert egy kis változatosságot hozott a már-már egyhangú nagyrecski életembe. Azonkívül az előbbi helyemen való meghagyásban holmi meglepődést és főpásztori bizalmat véltem látni. Tüstént csomagolni mentem, de Péterfia káplántársam és Pintes Gergő bátyám

lebeszéltek az aznapi elutazásról, mondván, hogy az apátúr föltétlenül hazajön másnap vagy harmadnap és rossznéven venné, ha közben távozom.

Így cselekedtem tehát. Harmadnap megérkezett az apátúr és elébe menvén az indóházhoz, elmondám az ujságot. Tudomásul vette és talán még örült is neki, hogy a vakációra egy kenyérfogyasztóval kevesebb lesz a plébánián. Nem került el azonban a figyelmemet megjegyzése, amelyet új stációm hallata kiváltott belőle. Ő is körülbelül ugyanazt mondta, mint Péterfia kollégám:

— Hát szegény, szerencsétlen Pantoffelhez megy?!

Szöveget ütött a fejembe ez a sajnálkozó epiteton ornans, mellyel mindkét paptársam új princípálisomat illeté. Megkérdeztem az apát urat, hogy miért nevezi Pantoffel plébános urat szerencsétlennek?

— Osztyáltársam volt — mondá az apátúr. — Egyik plébánián együtt is működtünk, mint káplántársak. Nagyon művelt, sok nyelvet beszélő és igen zelózus pap volt. Egykor egyházmegyénk legbuzgóbb káplánja. De aztán a szerencsétlen elkracholt.

Tovább faggattam princípálisomat, de ő felelet helyett csak kezével legyintett:

— Majd megtudja, ha maga látja! — tért ki az egyenes válaszadás elől.

Hazamenet első dolgom volt, hogy fölkerestem Péterfiát. Biztosra vettem, hogy többet tudok majd ki tőle Pantoffel emlegetett szerencsétlenségéről, mint az apát úrtól. Nem is csalódtam.

— Hát bizony, testvér, — mondá Péterfia — Pantoffel plébános elriasztó példája annak, mivé lesz a kiváló pap, ha megcsúszik, és nincs ereje fölemelkedni. Úgy nézett rá valamikor az egész egyházmegye, mint szent Pál buzgóságával és tudásával, szent János szép lelkével és szent István első vértanu bátorságával ékes mintapapra. Spirituálisnak akarták bevinni a szemináriumba. De az egyházmegyei központba való dispozió valami protekciós

szerencséje révén elmaradt és Pantoffel erre megváltozott. Nem volt igazi zélusa, mert ilyesmin el tudott keseredni. Valami kis plébániát szerzett egy világi kegyúr révén és aztán a plébániájára társ került. Különben majd meglátja ezt a társat. A falu a „Nagyságos Asszony“-nak hívja, a szerencsétlen Pantoffel pedig „rokonyom“-nak címezi. Elég ha ennyit tud róla testvér. Ha majd látja, sajnálja meg a szerencsétlent és nézze, mint riasztó és okosító példát.

Másnap Gomorházára utaztam. Pont déli harangszóra értem a plébániára, ahol a napsütéses verandán Pantoffel plébános fogadott. Elnyűtt civilben volt, lábain mamusz, a fején nagyapó-sipka. Eszembe jutott egykori spirituálisomnak elejtett megjegyzése: „Nem mutat jóra — mondotta egykori spirituálisom, — ha a pap napközben tulságosan negligésben jár. Ez annak a jele, hogy nem kész a hivek szolgálatára.“

Ideiglenes principálisom csendesesen, szinte jóságos szelídséggel fogadott.

— Isten hozta, kedves káplán úr! — üdvözölt és aztán leültetett.

Szép szál és jóságos arcu ember volt. Kék szemével végignézett rajtam és aztán hangjából észrevehető meghatódottsággal szólt:

— Valahányszor ilyen fiatal paptestvért látok, mindig eszembe jut az én boldog káplánságom!

Lehajtotta a fejét és keservesen nézett maga elé. A keze reszketve nyult ki az asztalon, majd ujjaival dobolni kezdett a terítőn.

Mire gondolhatott, kedves Uramöcsém, ez a szerencsétlen ember? Arra, hogy amikor olyan korú volt, mint én, még ő is buzgó volt, lelkes volt, munkás volt — és boldog volt. Most pedig?! . . .

Nem sok időnk volt azonban az elérzékenyedésre, mert a plébániafolyosó végéről harsány női hang süvöltött felénk:

— Ebédelni! Már másodszor mondom!

Pantoffel principálisom összerezcent, majd föl-ugorván helyéről, karonfogott és az ebédlőbe vezetett. Csinos kis szobácska volt ez az ebédlő, a közepén tisztán terített asztallal. Az asztalfőn szép nagy faragott karosszék állott, kétoldalt pedig két közönséges szék. Három személyre volt terítve. Meglepődve láttam, hogy principálisom nem az asztalfőn elhelyezett fotőjához lép, hanem az egyik közönséges székhez, míg a másiknál nekem mutat helyet. Még jobban meglepett, hogy nem ültünk le azonnal, pedig ott párolgott már a leves. Kis idő múlva megtudtam mindennek okát.

Nyílt az ebédlő ajtaja és rajta besurrant — két hatalmas, fényesszőrű, sárgaszemű, fekete macska. Utánuk jól megtermett, tornyosra fésült hölgy lépkedett, nagyokat fújva. Mi principálisommal csendesen imádkoztunk, ő pedig a levest osztotta ki. Még kezembe sem vehettem a kanalat, már rámszólt:

— Na hát szép kis káplán maga! Szerdán állít be a plébániára, amikor a mult szombatra helyezték ide. Szegény roknyom maga volt vasárnap. Pedig első vasárnap volt és prédikálni is kellett. Mert hát tudja, minálunk az a szokás, hogy első vasárnap ha törik, ha szakad, prédikáció van. Szegény roknyom meg is izzadt és alaposan meghült bele. Ennek is maga az oka!

Principálisom egy szót sem szólt, hanem szemét tányérjára meresztve, a meghülés bizonyítására engedelmesen köhögni kezdett. Én pedig zavartan gondolkodtam valami megfelelő válaszon. De hogy mit válaszoltam, azt majd a következő alkalommal írja meg kedves Uramöcsémnek szerető barátja:

az öreg plébános.

Kedves Uramöcsém! Praecedens epistolámat ott szakítám félbe, hogy a gomorházai első ebéd alkalomával válaszolni akartam a „nagyságos asszonynak“ leckéztetésére. Miként még valószínűen emlékezni fog, kedves Uramöcsém, eme praenominata persona rámtámadt, amiért nem az előző szombaton jöttem ideiglenes állásom elfoglalására. Az is bizonyára eszébe lesz még kedves Uramöcsémnek, hogy e késedelemnek oka principál'somnak, a nagyrecski apátúrnak illegális távolléte volt. Az igazság teljes birtokában lévén eképen, azonkívül még kissé prae-potens fiatal természetem is ágaskodván, — érthető tehát, hogy visszavágással akartam felelni. Azután meg jóérzésem is bántott, minthogy ez a hatalmas-kodó asszonyi személy a plébánia ebédlőjében a főhelyen trónolhatott. No meg aztán — bevallom — huncut is voltam akkoron még, kedves Uramöcsém, és kópéságom támadásra incinált.

Elnyomván mérgemet és udvarias negélyességet ostendálván, mosolyogva szóltam oda a nagyságos asszonynak:

— Grácia szegény árva fejemnek! De hát igazán nem vagyok bűnös eme késedelemben. Állandó állomáshelyemnek principálisa ugyanis nem volt ott-hon, midőn főpásztorom kegyes diszpozíciója megérkezett; én pedig nem tartám lehetségesnek, hogy az ő tudta nélkül hagyjam ott a plébániát. Igazán örülök, hogy a nagyságos asszony szóhozta eme

látszólagos mulasztásomat, mert kedves fia nem szólt róla. Valóban nagyon épülök azon a megható anyai szereteten, amely a nagyságos asszonynak szavaiból kiérzett.

A nagyságos asszony szemei kerekre nyíltak, száját eltátotta, mintha mondani akarna valamit, de nem jött ki hang a torkán. Végre aztán megembelelte magát és megkérdezte:

— Micsoda fia?... Micsoda anyai szeretet?...

Mosolyomból semmit sem engedve és halálos nyugalmat erőszakolva magamra, feleltem:

— Hát a főtisztelendő plébános úr! Hiszen úgy veszem észre, hogy nagyságod az ő édesanyja...

A nagyságos asszony hátralökte a székét és talpra szökkenve, szikrázó szemekkel rikácsolt rám:

— Arcátlan! Hogy mer ilyet mondani?!

Minden erőmet össze kellett szednem, hogy ki ne pukkadjak a nevetéstől. Tudja, kedves Uram-öcsém, a fiatalembert szörnyű módon delektálja az ilyenféle szcéna. Tovább, akarván folytatni a krucizálást, a következőkép exkuzálám magamat:

— Ezer bocsánatot kérek, ha tévedtem! De nagyságos asszonyom is belátja, hogy nem gondolhattam más relációra nagyságos asszony és a főtisztelendő plébános úr között. Nagyságod ugyanis a plébánia asztalánál a főhelyet tölti be, már pedig ez a hely a papi házakban a plébánosé, melyet egyesegyedül csak az édesanyjának engedhet át. Innét tehát a tévedés, amelyért ismételten ezer bocsánatot kérek.

Végighallgatta morális előadásnak is beillő kitanításomat és úgy látszott, hogy meg is értette annak tartalmát. De Pantoffel princípálisom is megértette. Legalább erre vallott, hogy keserveset sóhajtván, lehajtotta a fejét.

A nagyságos asszony azonban hamarosan felocsudott a kioktatás folytán beállott meglepődöttségéből. Magából kikelve kiáltott reám:

— Ilyet mer mondani ennél az asztalnál?! — és aztán ideiglenes princípálisom felé fordulva, az asz-

tal közepére csapott: — És maga ezt tűri! Azonnal elégtételt követelek!

Pantoffel plébános úr azonban egyáltalában nem mutatkozott hajlandónak az elégtétel megadására. Az előbbinél hangosabb és nehezebb sóhajtással föl-emelkedvén a székről, eltávozott. A nagyságos asszony meglepődve nézett utána és arcára a rémület ült ki. De ez is csak egy pillanatig tartott, mert, úgy látszik, elég gyorsan aperciálta a szituációt. Föltalálván magát, hátravágta a fejét, úgy hogy búbos kontya nyakára csúszott és aztán tudtomra adta elhatározását:

— Amíg pedíglén maga ennél a háznál lesz, én nem ülök ehhez az asztalhoz! — és sarkonfordulván, kilejtett a refektóriumból.

Magamra maradtam, illetve a két fekete macska társaságában, melyeket a nagyságos asszony elfelejtett magával vinni. A fiatalság könnyedségével letelepedtem az asztalhoz és folytatám, sőt jóétvágygyal befejeztem az ebédet, kiüresítvén az egész boros flaskát, amelyet hármunk közös használatára tettek az asztalra.

Ebéd után — nem lévén már szokásom lepihenni — információkat akartam gyűjteni új munkateremről, hogy másnap aztán ezeknek alapján kezdjem a vizitéléseket. Aznapra csupán egy vizitet tűztem ki: először akartam meglátogatni a gomorházai templom tabernákulumában lakozó édes Üdvözítőt.

Bementem a templomba. Előre mentem az áldozató korlát elé és ott letérdeltem. Elfelejtettem mindent, ami aznap velem történt és egész bensőmet, minden gondolatomat az előttem lakozó Üdvözítő kapcsolta magához. Arra kértem, hogy adjon gomorházai működésemhez sok-sok segítő kegyelmet. Ne hagyjon ellankadni és főleg ne engedjen a bűnbe süllyedni.

Üdvös elmélkedésemből egy köhintés vert föl. Meglepődve figyeltem. A köhintést hosszú és fájdalmas sóhajtás követte. Ekkor vettem észre, amit

eddig a szentély félhomályában nem láttam, hogy principálisom a sekrestye-ajtó mellett lévő templomatyai kis padban térdepel. Odanéztem és a homályhoz már hozzászokott szemeim egy végtelenül fájdalmas papi arcot láttak, kinek szemei a tabernakulumra voltak irányítva és belőlük csorgott a könny...

Vajjon mi lakozhatott ennek a szerencsétlen embernek belsejében? Mennyi szenvedés, mennyi lelkiismeretfurdalás! Mennyi energia pusztult el itt egy lélek viaskodásában, amelyben a jóakarát, a javulókészség és a gyávaság, a gyengeség, a bűnnel szakítani nem bírás ütközött össze. Milyen szép léleknek romja térdelhetett ott az Úrnak oltáránál, hogy még ennyi esztendőnek lélekpusztulása után is égett szíve mélyen a hitnek és istenszeretetnek kicsiny szikrája, amelyet elvonszolt magával a Szeretet Lángtengerének lakóházáig.

Tudja, kedves Uramöcsém, hosszú életem alatt sokfelé megfordulván, nem egy ilyen papi léleknek romjával találkoztam. Azt írhatom, hogy kevés volt közöttük az elfásult és cinikus lélek. A legtöbbjét elgáncsolta valami meggondolatlan pillanat és elbukván, összetörte szívének kegyelmi edényét. Aztán magától nem tudott fölkelni a szerencsétlen és nem akadt senki a testvérei közül, aki szeretettel fölsegítse. Látták romokban leroskadni, de úgy tettek, mintha nem vették volna észre és legfeljebb távollétében sopánkodtak megtévedése fölött. Eképen magára maradva, az isteni hatalom királyi palotájának ruina magnája lett a szerencsétlen. Lelkének a szemináriumban és az első papi évek buzgóságában gyönyörűre faragott köveit benőtte aztán a tétlenség mohája...

Délután ellátogattam a minden községben megtalálható klerikális tudakozó-irodába: a kántorházhoz. Gegős Benedek, a katolikus elemi iskola igazgatója és gomorházai plébánia kántora, kedves szeretettel fogadott. Miután bemutatta eléggé lompos

hitestársát és öt szurtosabbnál szurtosabb és rongyosabbnál rongyosabb csimotáját, egy flaskó bor kíséretében félrevonult velem kertjének filagóriájába, ahol megkezdte az információadást.

— A plébános úrról — mondotta — nem szólok semmit. Biztosan hallotta már hírét, kedves káplán úr. Jószívú ember. Talán az is a baja. Nem mer szólni senkinek se és vajként a kenyérre lehetne kenni. Kár érte. A jegyzőnk — folytatta — szintén jó cimbora. Arra azonban figyelmeztetem, hogy a felesége nem katolikus. A gyermekei is reformátusok. Azért mondom ezt, mert az előző káplán úr kissé megjárta a bemutatkozó látogatása alkalmával. Ennek a káplánnak ugyanis az volt a szokása, hogy minden reverendazsebében egy csomó szentkép volt. Amikor aztán gyerekekkel találkozott, belőlük nyomott a markukba egyet-egyet. A jegyzőéknél is így cselekedett és minden jegyző-csimotának egy-egy Szűz Mária-képet osztott ki. A jegyzőné azonban kikapta a kezükből és visszaadván a káplánnak, kijelentette, hogy nem engedi a gyermekeit pápistává tenni.

Bizony nagyot néztem én, kedves Uramöcsém, ennek hallatára. Gegős Benedek azonban imperterrite folytatta:

— Hát ami azt illeti, hasonló állapotot eleget találhat, kedves káplán úr, Gomorházán. Az én iskolámban például csak egynagamban vagyok olyan, akinek a felesége és gyermekei is katolikusok. Az utánam következő legöregebb tanító vegyesházasságban él, a legfiatalabb tanító éppúgy. Ráadásul mindkettő elkötelezte gyermekeit a protestánsoknak.

— De hát kérem, ezek katolikus iskolánál tanítanak? — tettem föl a kérdést meghökkenve.

Gegős Benedek azonban úgy tett, mintha nem is hallaná szavamat, mert válaszadás nélkül folytatta:

— A doktor pedig ennek a megfordítottja. Ő maga protestáns, a felesége azonban katolikus. Ámde ő is protestánsoknak nevelteti a gyermekeit. A patikus még katolikus, de úgy hallom, hogy átvastag nyakasodik, mert hogy válófélben van és az óvónőt akarja elvenni, aki meg zsidó volt, de aztán luteránussá keresztényedett.

Elképedve ültem ott a padon. No ugyan szép kis helyre csöppentem! Valósággal leforrázva tartottam hazafelé.

Másnap aztán mégis megkezdtem a látogatásokat. Úgy gondoltam, — nem egészen helyesen — hogy e látogatások nem a lelkipásztornak híveivel való érintkezést kereső vizitjei, hanem csupán társadalmi formák. Ezeket pedig nem akartam elhanyagolni.

Először a jegyzőhöz mentem. Nagy gaudiumot mutatott és irodájából átnvitált a lakására. Egy pillanatra átcikázott agyamon a gondolat, hogy talán mégis helyesebb volna, ha itt maradnánk. Így kidomborítanám látogatásomnak hivatalos jellegét és kikapcsolnám a jegyzőnek Egyházunk törvényeinek letiprásával magához kapcsolt házitársát. Dehát több volt bennem az emberi tekintetreadás, mint az elvhűség és átmentem. A jegyzőné mindjárt a plébánosom utáni érdeklődéssel kezdte:

— Hogy van a plébános úr? Olyan régen volt nálunk. Pedig mi nagyon szeretjük. Olyan derék, jómodorú úri ember.

A jegyző, aki közben a poharakat töltögette, helyeselt feleségének megállapításához:

— Bizony a plébános úrral mi nagyon megértjük egymást.

A jegyzői lakból azután a tanítókhöz mentem. Mindeniknél a plébánosom dicséretével festették elébem a papnak példaképét. Az öregebbik tanító nyomatékosan meg is jegyezte számomra:

— Bizony, a plébános úr nagyon megértő és derék ember. Tizenhat éve működünk együtt Gomor-

házán és ezalatt az idő elatt nem volt közöttünk egyetlenegy nézeteltérés sem.

Bátorkodtam megjegyezni:

— Ügyebár nincs még tizenhat éve, hogy a tanító úr asszonyt hozott a házhoz?

— Igen, az ő plébánossága alatt házasodtam és az sem okozott közöttünk nézeteltérést. A plébános úr nem vaskalapos, hanem valóban krisztusi szívű és elnéző pap.

Mikor aztán hazamentem, kedves Uramöcsém, fájdalmas szívvel gondoltam végig az aznapon szerzett tapasztalatokat. Ime mindenütt dicsőítették Pantoffel plébános urat. Ő volt a papnak mintaképe!...

Másnap még kibővítettem ebbéli tapasztalataimat. Hogy hogyan? — majd legközelebb mondja el kedves Uramöcsémnek szerető paptársa,

az öreg plébános.

Kedves Uramöcsém! Antecedens epistolámban már említém, hogy ahova csak elmentem vizitálni Gomorházán, mindenütt Pantoffel ideiglenes princípálisom dicséretét hallám. Szinte stereotypice ismételtették előttem, hogy „A plébános úr igen jó és kedves ember. Nem szólt az még hozzánk soha egy rossz szót sem!” És mondá ezt a protestánsoknak reverzalist adó jegyző, sőt az ugyanilyen bűnben tettes „katolikus” tanító is!

Egyik napon aztán még más forrásból is alkalmam adódott főnököm eme canticum laudis-ét hallanom.

Az iskolából jöttem haza déli harangszóra, midőn a plébánia előtt féderes kocsit láttam állani. Eleinte azt véltem, hogy érettem jöttek és a filiálisra akarnak provizióra vinni, de abból, hogy a lovakat etették, nem erre következtettem; mikor pedig a kocsis „Jó napot”-tal köszöntött, megállapítottam, hogy valamelyik protestáns felekezetet vallja hitésül.

Principálisomat a plébánia ambitusán találtam, amint ép appetitoriummal kínált egy hatalmas természetű, kefeszemöldökű, fekete körszakállas vendéget. Urbane közeledém hozzájuk, hogy mint házhoztartozó tiszteletet adjak hospesünknek. Megpillantásomkor a robusztus alak fölemelkedett ültéből és ekkor láttam, hogy fekete zsinóros attila-féle van rajta, aminő ruhadarabot annakidején a kálvinista lelkészek viseltek arrafelé. Véres, kidülledt szemeit reám meresztette, fejét pedig vastag bivalynyakán hátravetette.

Illőképen bemutatkozáom, mire házunk vendége így válaszolt:

— Komor Abris vagyok, a szomszédos Szodom-falva református lelkipásztora. Üdvözlöm kedves öcsémet, mint a Jézusban szolgatársamat.

Recsegő basszushangon mondá ezeket és olyan kenetteljesen rezegette hangszálait, mintha legalább is hétárvas családanyát búcsúztatna.

Plébánosom nékem is töltött a barackpálinkából és miután koccintottunk, Komor Abris leült és megköszörülve torkát époly előadásnemben, mint amelylyel előbb meglepett, folytatá:

— Reményilem, hogy szeretve tisztelt ifjú szolgatársamban époly érdemes és a nemesszívű barátkozásra elhivatottat nyerünk, mint aminő nagytiszteletű elődje vala, akit jelenben a kórnak betegágyán próbál meg az Úr kifürkészhetetlen bölcsessége.

Frappirozott a nagytiszteletű úrnak e cifra búcsúztató-stílusban elrezegetett körmondata és feleletül valami banális közhelyet mormogtam, amit Komor Abris azonban tudomásul sem vett, hanem folytatá:

— Mi ugyanis áldott békében és testvéries baráti kapcsolatban élünk itt. Értem a kiváltságos és gazdag római egyháznak gomorházi pásztorát, a jelenlévő Plébános urat és engem, a szegény, de hitben gazdag, elnyomott, de az Úrban erős, tiszta evangélium alapján reformált ecclesia lelkészét. Sőt oly meghitt közöttünk a baráti kapocs, hogy valahányszor nékem adódik funkcióm itt a Gomorházán tiszta evangélium tanaival tündöklő híveim között, a Jézusban szolgatársamul nagyrabecsült Főtiszteletű Plébános úrnak vagyok vendége és amikor pedig Szodom-falván akad a pápát követő keresztyéneknek ceremóniájuk, úgy a Főtiszteletű Plébános úr, mint pedig segédje úri házamnak és nőmnek, a krikshuberi esperes fenköltlelkű leányának örömmel látott hospese.

— Most is valami funkció végzése hozta errefelé a Nagytiszteletű urat? — kérdém tőle, hogy csak

valamit mondjak már én is akcentuált és megrezegtetett dikciójára.

— Igen! — felelé Komor Ábris. — Fölötte örvendetes esemény hívta engem ma ide. Gomorházának gyógyszerésze elhagyá az antikrisztus pápás egyházát és ma délután megtér a Jézus evangéliuma szerint megtisztított reformata ecclesiának igazsága fényébe. Utánna pedig házassági frigyre lesz lépendő e község fenköltlelkű óvónőjével, akit Mózes hitéből már évek előtte a Luther által megtisztított ecclesiába hívott meg az Úr.

Elöntött a méreg és nem bírtam tovább tartóztatni nyelvemet:

— És Ön eme aposztázia alkalmából még plébaniánkra merészkedik?! — mondtam helyemből fölgorva.

Komor Ábris is talpon termett és nyakát megfeszítve, szemöldökének sörtéit összevonva dörgött reám:

— Azt hívém, hogy e házban a türelmes szeretetnek papjait találom. És imé a reakciónak, a fekete ultramontanizmusnak, a gonosz jézsovitizmusnak testvérgyűlölő türelmetlenségben tipródó támadása lett osztályrészem. Ámde én nem torpanok vissza. Elmúlt már az az idő, amikor gályára küldé a tiszta evangélium híveit az átkos németekkel paktáló jézsovitizmus! És ön, fiatal ember...

Itt aztán megakadt Komor Ábris tiszteletes úrnak expektorációja, mert a szolgáló asztalhoz invitált bennünket, amit a haragos prédikátor úgylátszik még a „jézsovitizmus“ lepocskondiázásánál is többre tartott, mert az egész idő alatt hallgató principálissom kezéből elvéve a fölkínált pálinkáspoharat, lehajtá és aztán morogva indult meg Pantoffel úr jobbján az ebédlő felé.

Étkezés alatt közömbös dolgokról konverzálánk és valamennyien élveztük a pompás fogásokat, amelyekben máskor — carentibus hospitibus — nem adódott részünk. A pecsenyénél bejött a „Nagyságos

asszony“ is, hogy Komor urat üdvözlje, aki köszöntő mondására használta föl az alkalmat:

— A vagyonban és minden földi jóban duskálkodó pápás egyháznak e hajlékában — szavalta — idegennek érezném magamat én, a szegény és hátraszorított, de a hit kincsével gazdag és a Jézus ígéréiben erős reformata ecclesiának szolgája. Ámde az Úr kezének nagyhatalmú jósága e hajlék lakóinak szívébe a kegyes embertársi szeretetnek lelket betöltő és kebleket boldogító virágait hinté el, melyeknek szépségében gyönyörködni élvezet és melyek illatát szagolni gyönyörűség minden ide kerülő halandónak. Ennek következtében érzem magam oly boldognak itten, e hajlékban, melyet bétölt az előbb dicsőített kegyesség és szeretet, — mondom én, a Kalvinus által megtisztított evangéliumnak alázatos, de öntudatos szolgája. Érzem magam oly jól, mert e hajléknak nemeskeblű úrnője és fenkölt szellemű ura nem hordozzák a római egyház evangéliumirtó sátáni gyűlöletét, hanem oly emelkedettlelkűek, mintha nem is lennének az Antikrisztus gyülekezetének bilincseltjei. Ennek a megértő atyafiságnak fönmaradására, sőt további öregbedésére, nemkülönben a most ide befurakodni látszó (itt reám tekintett) jézsovita álnokság vesztére ürítem poharamat!

E szavak után Principálisomra esett tekintetem. Szomorú kép volt az, amelyet ő mutatott. Ott ült helyén, fejét lehorgasztotta és kifejezhetetlenül fájdalmas képpel bámult maga elé. Az egész emberről lerítt, hogy rettenetesen szenved. Fölébredt benne valószínűleg a lelkiismeret. Belátta multjának és elhibázott életirányának szörnyű eltévelyedését, de nem volt már elég ereje, hogy változtasson rajta. Nem volt elég ereje azért, mert elhagyta a kegyelmi élet ösvényét és önerejére maradt. Önereje pedig a gyarlóság útján legyengült.

És, Kedves Uramöcsém, ekkor elkövetém életem nem egy baklövési közül azt az ügyetlenséget, hogy Komor Abris dikcióját komoly feleletre méltatám.

Fölkeltem és feleltem a pohárköszöntőre. Kijelentém előljáróba, hogy címem van a felszólalásra, mert az általam képviselt és jézsovitizmusnak jelölt irányzat pusztulására ivott az előttemszóló. Aztán sorbavevén, egymásután cáfoltam meg Komor Ábris állításait. Kifejtettem, hogy az evangélium vallása nem lehet az, amelyik tekintély nélkül lézengvén még azt sem képes bebizonyítani, hogy az evangélium evangélium. Áttértem azután a hit egyedül üdvözítő voltának cáfolására, felsorakoztatván argumentumaimat a Szentírásból és a hagyományból. Utána a predestináció kálvinista értelmezését cáfoltam meg. Végül kijelentettem, hogy folytathatnám bár a reformáció tételeinek cáfolását, de szükségtelennek vélem a további kifejtést, mert már az eddigiek is halálos döfést mértek Kálvin követőinek tanára.

Kitanításom második mondatára sem figyelt már adverzáriusom, hanem csendes diskurzusba kezdett a „Nagyságos asszonnyal“. Principálisom pedig, mintha nem is hallotta volna szavaimat, továbbra is maga elé meredt. Midőn befejezém élénk dialektikával praelegált előadásomat, diadalmasan tekintettem körül, tudván, hogy argumentumaim ellen nincsen elfogadható érv.

Komor Ábris azonban válaszolt:

— Szeretve tisztelt Gyülekezet és előtttem szóló felebarátom! — kezdé és folytatá így: — „Isten a szeretet és aki a szeretetben marad, Istenben marad és Isten őbenne.“ Így olvasom ez igéket az Írásban. Én a szeretetet hirdetem és a szeretetet dicsőítém az evangéliumi szeretetnek e fenkölt lelkű hajlékában és imé az átkos szkolasztika szőrszálhasogató késével vágott belém a jézsovita reakció és fekete gyűlölet e helyi exponense. És én a tiszta evangéliumnak szerény, de a Jézusban elkötelező hitnek bizakodó szolgája, vajjon mivel válaszolok e logikai támadásra? Azzal, hogy a szeretet köpenyével veszem körül magamat, melyen belül nem tudnak hozzányúlni az

átkos római Antikrisztus bérencének nyilai. És e szeretet bűvkörén belül nyujtom testvéri kezemet e ház gondviselő angyalának és Főtiszteletű urának, mint a szeretet megértóinek.

A „Nagyságos asszony“ elvevén Principálisom elől annak poharát, lelkesen fölkiáltott:

— Eljen! Ez az igazi beszéd! — és koccintott Komor Ábrissal.

Principálisom azonban meg sem mozdult, hanem még az eddiginél is egy árnyalattal jobban elszomorodott ábrázattal nézett maga elé.

Nem akartam föladni a harcot. Köszörültem toromat, hogy megmagyarázzam Komor Ábrisnak, milyen alapvető tévedésben van a caritas fogalma felől. Mielőtt azonban szóhoz juthattam volna, kocogtak az ajtón és megjelent a református felekezet helybéli kurátora, hogy a patikáros aposztaziájához hívja lelkészét.

A tehetetlenség dühében összeszorítottam öklömet. Nem tudtam mást tenni.

Akkor ugyanis még nem ismertem annak az aranyigazságnak — mely szerint nincs még ember, kit vitatkozásban győztek volna meg — valóságát.

Kedves Uramöcsémnek barátja,

az öreg plébános.

Kedves Uramöcsém! A multkori levelemet olyan ökölboszoritottkezű hangulatban fejeztem be. Öreg ember létemre újra elfogott az indulat, amidőn a gomorházai plébánia állapotaira visszagondoltam. Komor Ábrist vendégül látta a principálisom, — holott a lehető legszörnyűségesebb aktusra: egy hívünknek aposztáziájára jött községünkbe! Elképzelheti, hogy milyen lehetett amaz in illo tempore hevülő hangulatom, ha már ilyen szedátus fővel is dühbe gurított az emlékezés.

Komor Ábris a kurátorral együtt elhagyta parochiánkat, A „Nagyságos asszony“ a portáig kísérte őket. Principálisom azonban csak a refektóriumban fogott velük kezét. Ahogy becsukódott mögöttük az ajtó, valósággal visszarogyott székébe és fejét két kezébe hajtotta. Komor Ábris a búcsúzaskor rám sem nézett. Ez az ignorálás még inkább növelte dühömet és én elragadtatva szenvedélyemtől, csunya szeretetlenséggel rákiáltottam principálisomra:

— És maga még papnak meri nevezni magát?!

Principálisom még sem mozdult és feleletre sem méltatott.

— Hiszen ez a viselkedés — kiabáltam tovább — kimeríti a favor hereseos ismérveit!

Főnököm fölnézett és csak annyit mondott csendes, megindultságtól elcsukló hangon:

— Édes fiam! Ne bántson most engem! Eleget bánt az én lelkem. Hagyjon most magamra! Kérem,

nagyon kérem, hagyjon magamra és majd ha mindketten nyugodtabbak leszünk, beszélünk.

Tudja kedves Uramöcsém, mint egy leforrázott kutya sompolyogtam ki az ebédlőből. Egy pillanat alatt világosan állott előttem, hogy eltévesztettem a „modus corrigendi proximum“-ot. Pedig hát nagyon bölcsen írta meg valamikor az a nagy nevelő: Kalazanti szent József: „Multum inest in modo corrigendi proximum. In hoc modo aut maximum aemolumentum aut maximum detrimentum est proximi“.

Aznap nem találkoztunk többet.

Másnap a szentmise után odaszóltam principálisomnak a sekrestyében:

— Az oltárterítők rettenetesen piszkosak.

A sekrestyés személyes sértésnek véve megjegyzésemet, ráfelelt:

— Hogy volnának azok piszkosak? Hiszen Pünkösdkor terítettük föl. (Megjegyzem, hogy július végefelé tartottunk.)

Principálisom egykedvűen fogadta elégedetlenségemet, amelynek hanghordozásából kiérzett a fiatalember tele dühe és kötekedési szándéka. Csendes nyugodtsággal adta ki az utasítást a sekrestyének:

— Újat kell tenni!

Nem hagytam abba a dolgot, hanem generálisabb tisztogatást indítványozván, kijelentettem:

— Reggeli után visszajövök és letisztítjuk az egész oltárt.

Principálisom meglepetésemre nemcsak hogy nem ellenkezett, hanem idegeimet ingerlő tranquillitással megtoldotta szavaimat:

— Én is itt leszek és segíteni fogok.

Úgy is volt. Reggeli után hárman: principálisom, a sekrestyés meg én, nekikezdünk az oltár lerakásához és generális megtisztításához. Mielőtt levettük volna az oltárterítőt, odavezettem a sekres-

tyést és megmutattam neki a rajta levő hatalmas foltokat. Professzori szigorúsággal mondtam:

— Nézzel! — és ujjammal a véges-végig feketélő foltokra mutattam — ez magának tiszta? Hiszen úgy néz ki, mintha sáros csizmával járt volna rajta végig!

Egyházfink azonban indignálódva válaszolt:

— Már pedig megkövetem a káplán urat, sohase szoktam én csizmával fölmenni az oltárra. Valahányszor új gyertyákat teszek a szentségház fölé, mindig levetem előbb a csizmámat és mezitláb rakom föl azokat.

Nem tudtam mérgeledjek-e, vagy nevessek. Principálisom szótlánul hallgatta végig diskurzusunkat, de aztán rászólt a sekrestyésre:

— János! Ezután másképp lesz!

És mintegy a tabernákulumban jelenlévő Úr Jézushoz intézván szavait, még elhalóbb hangon és belső finomsággal toldotta meg:

— Sok, sok minden másképpen lesz!

Letisztítottuk az oltárt, késekkel levakartuk a vagy jó félkilónyi viaszt. A forgó tabernákulum hátuljából legalább hároméves port és egy egérnek odaszorult és már múmiává vált földi maradványait szedtük elő. A retrotambulát díszítő angyalokról pedig leszedtük a pókhálót, levertük a port és a sekrestyés konstatálta, hogy:

— Nini, hiszen ezek aranyból vannak!

(Évek óta állott már a templom szolgálatában, de portól megszabadítva csak most látta először az Úr hajlékának emberi alkotással ábrázolt öreit.)

Mikor aztán készen voltunk mindezzel, a sekrestyés átment a plébániára tiszta oltárterítőkért. Vissza is jött nemsokára, ámde nem magában. A „nagyságos asszony“ nyomon kísérte, kezében a kolmizó vassal, lévén hogy frizurájának ékesítése közben érte egyházfink által tolmácsolt kérésünk.

— Mit akarnak? — süvöltötte — Új oltárterítőket? Vasból vagyunk mink, hogy majd minden hó-

napban még a templomi fehérneműt is kimossuk? Eddig jó volt egy évben négyszer és most ez a békebontó — megvető pillantást vetett itt rám — új rendet akar ide behozni ebbe a házba? Olyan nincs!

Plébánosom megszólalt:

— Kérem, tegye meg csak amit én mondtam. Adja ki a kért templomi fehérneműket és a többire ne legyen gondja. Ha terhére esik a mosatás, majd másképp fogok róla gondoskodni.

Principálisom szeliden, kimérten és csendesen beszélt, bár látszott, hogy lelke mélyén indulatok viharzanak. A „nagyágos asszony“ valósággal mehökkenve nézett rá:

— Hát maga is itt van? És maga is felült ennek az ifiúrnak? Hát idáig jutottunk? Hát már a káplán parancsol az egész háznak?!

Principálisom kihúzta magát és tőle fölneemtételezett érces hangon és energiával kiáltott rá a „nagyágos asszonyra“:

— Hallotta, mit mondtam!? Azonnal adja ki a tiszta oltárterítőket!

Majd aztán ismét a tabernákulumra nézett és valami sok-sok érzelemmel telt, bensőséges hangon toldotta meg:

— Másképp lesz ezután, mint eddig volt.

A nagyágos asszony szinte megmerevedve hallgatta főnökömet és néhány másodpercig tágranyílt szemekkel nézett rá, anélkül, hogy szóhoz jutott volna. Végül megtalálta a hangját és rikácsolni kezdett:

— Hát ezt érdemeltem én meg!? Ezért áldoztam föl fiatalságomat és mindenemet?!

Principálisom azonban a sekrestye-ajtóra mutatván, határozott komolysággal szólt rá a dühöngő nébberre:

— Kifelé! És cselekedje azonnal, amit mondtam!

A „nagyágos asszony“ e szokatlan hangra és föllépésre meghunyászkodott. Mint egy vert kutya kitakarodott a templomból.

A sekrestyés áthozta a tiszta ruhákat, rendbe raktuk az oltárt, kitisztítottuk az öröklámpa mécsét is és aztán rövid adorációt végeztünk.

A plébániára érve principálisom, legnagyobb meglepetésemre, velem együtt a szobámba tartott. Beérkezve oda, leült és beszélni kezdett hozzám.

— Kedves káplán úr, mondani akarok önnek valamit. Kissé hosszabb lesz, amit mondok, de kérem, hallgasson végig.

— Mindenekelőtt hálásan megköszönöm Önnek, hogy az utolsó lökést megadta az én változásomhoz. Évek óta forr és mozog és kínlódik az én lelkem. Most aztán úgy gondolom, hogy eljutottam a kiforrás és változás pontjáig.

Maga elé nézett. Én hallgattam. Ő pedig folytatta...

Kedves Uramöcsém! Nagyon tanulságosan folytatta. Olyan tanulságosan, hogy érdemesnek tartom külön levelet írni róla. Addig is várjon kérem türelemmel. Üdvözli atyai barátja

az öreg plébános.

Kedves Uramöcsém! Praesens epistolámat exordium nélkül írom. Azon életvallomás, amelyet Pantoffel plébános megtört lélekállapotában előttem tett, önmaga őszinteségében és kommentár nélkül hat a legjobban.

— Káplán úr, — kezdé ideiglenes principálisom — hallgassa meg, amit mondok és okuljon az én szerencsétlen, elhibázott életemen. Nékem már csak egyetlen föladatomban lehet e földön: a poenitentia. De ezt úgy akarom teljesíteni, hogy tilalomfául szolgáljak azoknak a paptestvéreknek, akiket balra akar vinni a superbia vitae és az ennek nyomában járó concupiscentia carnis.

— Telve valék én is lelkesedéssel fiatal koromban. E lelkesedés azonban nem volt tiszta. Az „omnia ad maiorem Dei gloriam“ elvét én megtoldottam. Azt tettem hozzá, hogy: „et ad meum processum saecularem“. Így lett bennem úr a superbia vitae és korafiatalon minden gondom a siker és pályámon való pozicionális előhaladás lett. Törekvéseim célja nem az volt, hogy az akkori hic et nunc helyzetemben a legjobban teljesítsem kötelességeimet, hanem hogy bejussak az egyházmegyei központba szemináriumi előjárónak. És nem jutottam be.

— Ezt az ambíciót maga a főpásztor ébresztette bennem. Néhány hetes káplánkoromban plébániánkon bérált és principálisom túlzott dicséretére megjegyezte, hogy úgylis új prefektust keres a szemináriumba, majd gondol reám. Én pedig e naptól

kezdve beleéltem magam a prefektus pozíciójába. Ezerszer elgondoltam, milyen reformokat fogok én ott behozni a papnevelésbe, minő sikereim lesznek... piros cingulum... rektorság... kanonia. Nyalábra hozattam a meditációs-könyveket és aszketikákat. Légvárakat építettem, ezalatt pedig kápláni teendőimet elhanyagoltam, úgyhogy plébánosom várva-várta a tanév végét, amely Püspököm ígérete szerint dispoziómat volt elhozandó.

— És aztán bekövetkezett a nagy csapás, amely eldöntötte az én életemet.

— Úgy történt, hogy a szemináriumi vicerektor-nak öccse, akit ép akkor szenteltek föl, elrontotta a gyomrát. Árva ruthén fiú volt és bátyján kívül senkije. Egészségi állapotára való tekintettel engedélyt kapott, hogy egyelőre bentmaradhat a szeminárium-ban, ahol a szuperiori asztalnál diétás kosztot ehet. A délelőttiőket az aula irodájában töltötte aktamásolással, ahol gyomorbaja címén ő lett a társaság vicceinek objektuma, jó képpel túrvén e szerepet.

— Gyomorbaja nem javult és szeptemberben ilyeténkép a káplánságra alkalmatlan lévén, — praefectusnak disponáltatott.

— Én pedig azt hittem, hogy most már mindennek vége. Hiába beszélt nekem a principálisom kötelességtudásról, akkori beteges lelkiállapotomban prédikációi csak növelték a bajt, mert bár ő lett volna az egyetlen, aki helyesbe tudta volna taszítani lelkemet, de folytonos kioktatása miatt benne is ellenségemet láttam. A vége az lett, hogy principálisom megunva sok mulasztásomat, mint kenyéje és lusta embert bepanaszolt, dispoziómat kérvén.

— Behívtak és leszidtak. Megérdemeltem, de én martirnak éreztem magamat. Elhelyeztek az egyházmegye egyik legjámborabbnak híresztelt papjához. Jó ember volt, de nem vala alkalmas akkori bajom orvosául. Midőn első alkalommal kiöntöttem lelkemet előtte és képzelt sérelmem tudatában nem ép devotióval emlegetém felsőbbségemet, annyira meg-

riadt, hogy mint veszedelmes forradalmárra tekintett reám. Pedig én csak magamra hagyatott és helytelen irányba tévedt fiatalember voltam. És ő, aki félórát elbibilődött az eligazításra szoruló hívei lelkével, paptársától visszahúzódott. Nem mert a sebemhez nyúlni. Mint miazmaterjesztőre nézett reám; sajnált is, de rossz papnak tartván, tartózkodott tőlem.

— Ismét áthelyeztek, ismét büntetésből. Új princípálisom azon „joviális“-nak nevezett fölszentelt gazdák közül való volt, aki mindenkire kedves, mert mindenkitől tartania kell. Nem volt ugyanis rendben a házatája. Hozzám is jó volt. Már a maga módján. Mindenben igazat adott és dörgedelmes expectorációimat még maga is túllicitálta. Ő volt az első, aki akkoriban igazat adott nékem és ezzel megnyert. Szememben ő a megértő paptárs volt, akinek nagy hibáját e hangulatomban emberi gyengének láttam. Sőt amint jobban és jobban megszerettem princípálisomat, annál kisebbnek és jelentéktelenebbnek láttam azt a gyengét.

— A superbia vitae így döntött le. És utána hatalmába kerített a másik ellenség: a concupiscentia carnis. Principálisom előbb úgy tett, mintha nem venné észre, később... erről nem beszélek.

— Három év múlva megkaptam ezt a plébániát. Principálisom járta ki a kegyúrnál.

— Amikor idekerültem, egy időre föllángolt bennem a bűzgóság, ámde éreztem annak fonákságát, hogy amíg másokat buzdítok, magam lapís offensions vagyok. Iparkodtam legalább egyéni barátság útján jóban lenni hiveimmel, de ez is bajt eredményezett. Láthatta, hogy mi van itt. Még a katolikus iskola tanítója is reverzálist adott a protestánsok javára. Nem mertem föllépni. Gyáva voltam. Állandóan a „medice cura temetipsum!“ arcobavágásától tartottam.

— A korral megjött a belátás is. Lelkiismeretem megszólalt. Rettenetes, amit én szenvedtem...

— Most aztán Ön közbenjöttével káplán úr, betelt a pohár. Elhatároztam, hogy végetvetek ennek a pokoli állapotnak. Beadom a lemondásomat, nyugdíjba vonulok, mert nem bírom tovább, hogy scandaluma legyek a falunak... Elmegyek innét és meghúszom magam valamerre...

Kedves Uramöcsém! Lelkem mélyéig meghatva hallgatám Principálisom multjának őszinte feltárását. Nyugdíjbavonulási tervére fölékerekedett meghatódottságomnak a régi búzgóság. Fölpattanva helyemről reákiáltottam:

— Hát a reparáció hol marad? Azt hiszi plébános úr, hogy ha egy scandalózus élet után eltűnik a színről, rendben van minden?

Rögvest észerevevém azonban, hogy most nem e hangnem és nem ez a leckéztető methodus van helyén. Elhallgattam és kisvártatva szelid szeretettel szólottam:

— Hálásan köszönöm Plébános úrnak atyai bizalmát. Amit elmondott, nagy és üdvös tanulság volt nékem az egész életemre.

Pantoffel hálásan nézett reám és szeméből kibuggyantak a könnyek.

Vele sírtam magam is.

Amikor lecsendesültünk, én vettem át a szót:

— Nem tudom, helyes dolog-e amit én gondolok, hiszen fiatal vagyok még és tapasztalatokkal nem igen dicsekedhetek. Mégis úgy vélem, hogy a nyugdíjbavonulás tervénél valami helyesebb megoldás is volna. Főtisztelendőséged még ereje és munkaképessége teljes birtokában van és a poenitentia mellett dolgozhatna is még Isten dicsőségére.

— Ugyan ki hallgatna énrám — ellenkezett öreg paptársam.

— Úgy gondolom, -- folytatám -- hogy szakitszon mostani környezetével és menjen más helyre. Szent Pál Jeruzsálemben Saul volt és Rómában Paulus lett belőle.

— Szakítanék én, de hogyan?...

— A Püspök úr segítségével! — felelém — Atyánk ő, akinek nemcsak a dorgálás és kordában-tartás a hivatása, hanem az is, hogy bűnös, de jóra térő gyermekének a hóna alá nyuljon, fölemelje és támogassa őt. Tessék elmenni hozzá és őszintén tárja föl helyzetét, szándékait.

Summa summarum, kedves Uramöcsém, úgy történt minden, ahogyan tanácsolám.

Pantoffel bement a Főpásztorhoz. Könnyes szemekkel és hálás szívvel jött ki egy jó óra múlva.

— Nem vetett meg. Fölemelt. Aldja meg az Isten érette! — susogta magában.

Egy hét múlva aztán megjelent a plébánián az esperes. Vizsgálatot tartott. A kihallgatottak között ott volt a „Nagyságos Asszony“ is.

Ismét egy hét múlva ott volt a főpásztori leirat, amely arra kötelezte Pantoffelt, hogy a „Nagyságos Asszony“-t negyvennyolc óra alatt tartozik a plébániáról eltávolítani; továbbá egy hónap alatt rendezze anyagi ügyeit és a hó elmúltával fölmentetik állásától, menjen be a szemináriumba lelki gyakorlatot tartani és aztán majd rendelkezni fog fölötte a főpásztor.

Minden így történt. Pantoffel hirtelen elutazott és az esperes ezalatt a csendőrőrmester bizalmas segítségülhívásával „liquidálta a háztartást“. A plébánia ideiglenes adminisztrálására én nyertem megbízást.

Két hó múlva Pantoffel megkezdte működését az egyházmegye egyik határszéli kis községében és tovább egy évtizednél nagy buzgósággal, megértéssel és élettapasztalattal vezette híveit.

Életfordulására ma is jóleső boldogsággal gondol, az abban részes

öreg plébános.

Kedves Uramöcsém! Praesens epistolám az eddig elbeszélte események seriesét interrumpálja. Kikötöm azonban, hogy Kedves Uramöcsém jelen alkalommal békét hagyjon a redaktori vörösplajbásznak és úgy nyomtattassa ki e leveletem, ahogyan én azt leírom. Ugyis eleget mortificál engem Uramöcsém szerkesztői korrektumaival. Valahányszor kissé realisabb módon írom le egyik-másik élményemet, annyi mindent kikanyarít belőle, hogy egyszerű másszor reá sem ösmerek az eszmeszüleményemre. Ha méreggel is, de csak elnézem valahogy írói vanításomnak illetén próbáratételét, mert rendesen in favorem parochorum történik meg ez a redaktori tirannizmus. De ha most meg in favorem canonicorum hasonlóra merészkedik Öcsém, aperte megírom: fölbontom a barátságot. Mert hát az az én finis scribendim hic et nunc, hogy fölhasználjam Uramöcsém kanonoki kinevezését és egyetmást dobra üssek eme status abominabilis tamen desideratissimusról, — még pedig Uramöcsém igen tisztelt personájával kapcsolatban.

Annál már prudensebb vagyok öreg fejemmel, hogy gratuláljak Uramöcsémnek. Ugyis tudom, hogy az ilyesminek nem kegyelmezne még az én kedvemért sem. Gratuláció helyett tehát omittis omitendis annak az asztalközbeni diskurzusnak enarrálását írom meg, amelynek innét-onnét két évtizede a temesvári szeminárium superiorjainak refectoriumá-

ban csendes fültanuja voltam és amelynek egyik elég huncutul hangos szereplője az én Kedves Uramöcsém vala.

Talán emlékszik még arra az alkalomra, amikor „Germanus“ paptestvérünket (nevezzük így) a csanádi káptalan tagjává nevezték ki és az illető — különben igen érdemes és sok buzgó munkában praecelláló lelkipásztor — a szeminárium vendége volt néhány napig, amíg lakását berendezték. Ezen napok egyikén hivatalos ügyeim végzésére a püspöki székvárosba utaztam és ebédre a papnevelde asztalánál volt szerencsém vendégül résztvehetni. Az asztalfőn Kramp kanonok úr praesidált mint rector és az asztal egyik végén Mikrofaber senior-tanár, vele szemben az utolsó helyen pedig Kedves Uramöcsém ült, mint junior professor és a mensa Benjaminja. Miről folyhatott volna a társalgás másról, mint a kanonokokról? Még pedig igen éles dialektikával folyt, melyben a szót Mikrofaber testvérünk és Uramöcsém vitték, Kramp kanonok úr pedig az ő áldott szelíd lelkével nem akarván rontani a fiatal-ság gyönyörűségét, nagyokat kacagott önmaga státusa csipkedésén.

A colloquium exordiuma annak az ősrégi és elcsépelet adagiumnak előráncigálása volt, amely szerint a kanonoki stallumokat az édes Jézus alapította volna, midőn az üdvösség nagy perceiben is tétlenül szundikáló apostoloknak lemondóan odaszólt: „Dormite iam et requiescite!“

Uramöcsém megtámadta e textusnak sensus accommodatitiuskép való usurpálását, azt állítván, hogy nem quadrál minden alkalommal. Az új kanonok szörnyű elképedése mellett halálos komolysággal akkép okadatolta Öcsémuram, hogy a „requiescite“ szót nem lehetne reámondani mindenik promotusra, hiszen ez a munka fáradozása utáni megpihenést és a további tevékenységre való erőgyűjtést jelenti, holott akad olyan promotus is, akire jobban a „quiescite“ kifejezés quadrálna. Az Üdvözítő pedig

csak olyan intézményeket kreált, amelyeknél nincs kétféleség. Ergo levonta a konkluziót, hogy a kanoniához semmi köze az Úr-Jézusnak.

No hát Uramöcsém, ma is tartja még az akkori opinióját? Avagy — honores mutant mores — revideálja?

Kramp kanonok úr nevetett, a másik káptalani tag — sokat dolgozott és sokat nélkülözött derék munkása az Úr szöllejének — egy csirkecomb csontjaival való foglalkozást mimelte. De Mikrofaber még crudelius folytatta.

Azt állította, hogy a kanonok definícióját igen helyesen lehet kihozni a „canonicus“ szó betűzéséből. Az asztaltársak harsány gaudiumára el is mondotta e meghatározást ilyenénkép: „creatus ad nullum opus, nisi in cultum ventris sui“.

Amde Uramöcsém reálicitált, azt bizonyítván, hogy a status canonicalis-nak ennél sokkal kifejezőbb meghatározását tudja adni a következőben: „Az áteredő bűn által megrontott emberi természetnek leginkább megfelelő állapot“. Sőt még tovább is explikálta eme definíciót, — de már részletekre nem emlékezem, csupán annyi maradt meg belőle öreg fejemben, hogy az értelem elhomályosulásáról és az akaratnak rosszraajlásáról volt benne szó.

No hát Uramöcsém, ma is azt tartja még, hogy a kanonoki statusnak így szól a legkifejezőbb definíciója?

Amde hosszú lévén az ebéd, még itt sem állapodott meg a kanonokokat mortificaló duovirium. Hiába! juvenus ignorans modi et mensurae!

Uramöcsém huncut mosollyal affelől érdeklődött Kramp kanonok Úrnál, hogy ő installálásakor letette-e vajjon a „nagy esküt“?

— Micsoda nagy esküt? — kérdé a Reverendissimus élénken, minthogy valamikor moralis-professor vala és nem emlékezett, hogy a iuramentumról szóló tractatusban ilyesmi is foglaltatott volna.

— Hát a „nagy esküt“ — folytatá pernahajder

komolysággal Uramöcsém. — Azt a nagy esküt kérem, amely négy pontból áll.

— Négy pontból? Milyen négy pontból? — érdeklődött a léprement Reverendissimus.

— A következő négyből: — kapta meg a magyarázatot. — Először megesküszik az installandus arra, hogy soha többé írószerszámot nem vesz a kezébe. Hogy az ügymenet azonban zavartalan legyen, ezekből átveszi a nagypréposttól a névalírást ábrázoló gumibélyegzőt és minden elsején ezzel pecsételi le a praebendatus által kiállított nyugtát, valamint a signálásra eléjtett ügyiratokat. — Másodszor: esküvel fogadja, hogy installálásának napjától fogva még kivételesen sem olvas el mást, mint latin nyelvű nyomtatott betűt. Harmadszor fővétel sanctióját elfogadva megigéri, hogy többé sem Egnek, sem földnek nem ad egy krajcárt sem, kivéve, ha per vim et metum kényszerítik. Negyedszer és végül fogadja, hogy ha jövedelmének quantitásáról kérdeznék egyes elvetemült érdeklődők, ügyel arra, hogy száz eset közül nehozz kétszer ugyanazt az összeget vallja be.

No hát Uramöcsém, most én is megkérdem, kigyelmed is letette már ezt a „nagy eskü“-t?

Ki tudja, hogy mi mindent hallottam volna még a kanonoki statusról ott a temesvári refektoriumban, ha post caffana asztalt nem bontott volna a Rektor úr. Emlékszem azonban arra, hogy asztalvégi imádság után Kramp kanonok úr még egyet kacagott a fiatalság mókáin és az ő csendes módján odaszólt Uramöcsémnek:

— Vigyázzon Clarissime, mert megjárja! Még maga is kanonok lesz valamikor!

Mintha csak most is látnám Kedves Uramöcsém, amint arcán a rémület kifejezésével két kezét elhárító gesztusra emelte föl és vehemensen tiltakozott:

— Soha! Soha! Vérig sértett a Rektor úr, hogy ilyen letökéletlenedési képességet csak föl is tételezett rólam!

A Reverendissimus aztán a refektorium-ajtóban hosszú pipaszárával kedveskedve végigvágott Uramöcsémén, de utána szólt:

— Clarissime! Annak a Szabados klerikusnak az arcszíne nem tetszik nekem. Félek, hogy valami baja van . . .

És ott a refektorium-ajtóban elkezdték Uramöcsémék féltő gonddal tárgyalni a Szabados klerikus testi állapotát . . .

Tudja, Kedves Uramöcsém, tetszett akkor nékem, hogy milyen atyai szeretettel és nevelői gonddal beszéltek a szeminarista esetéről. Vége volt az előbbi vidámságnak és könnyedségnek, melyeknek helyét a komoly kötelességtudás foglalta el. Ámde az is tetszett, hogy előbb mily jokózus hilaritással csipkedték egymást és hogy e csipkedés senkinek sem fájt, mert mindenki tudta, hogy távol áll tréfálkozástól a mondottak komoly állítása és a testvéri szeretetből még a legkurtább szót is visszafojtának, ha tudnák, hogy fájdalmat okoznak. Bizony, Kedves Uramöcsém, az öreg papi generáció értette a viccet és viccelt is, de sohasem — gúnyolt.

Abban a reményben írtam e leveletem, hogy úgy Kedves Uramöcsém, az ujdonsült kanonok, mint mások ilyen ártatlan és komoly állítástól ment derüktetésnek tekintik majd a leírtakat.

Öleli barátja:

az öreg plébános.

Kedves Uramöcsém! A multkori kis vargabetű után, melyet a kanonoki élet mezejére tettem, visszatérek életem göröngyös útjának enarrálására.

Ott hagytam abba, hogy Pantoffel plébános úr ügyeinek sikeres rendbehozása után egyideig adminisztrátoroskodtam helyében és miután beneficiumát szabályszerűen betöltötték, fölöslegessé válék ottan. Emlékszik reá kedves Uramöcsém, hogy csak ideiglenes kisegítőnek küldtettem melléje, minthogy beteget jelentett a püspöki aulába.

Adminisztrátorkodásom így a vártnál hosszabb időre terjedt és ezalatt mással kellett betölteni rendes kápláni stációmat is. Ennek következtében újból disponáltak, még pedig az egyházmegye egyik celebritása: egy igen zelozus pap, tapasztalt lelkipásztor: Jungenbach András plébános mellé Szatyvárra.

Szívbéli örvendezéssel siettem e perillusztris plébános oldalán elfoglalni helyemet. Előre elterveztem, hogy miként fogom eltanulni tőle a község vezetésének titkát, melyben excelláló ügyességéről „András pap” — így hívta az egész egyházmegye — fölötte nagy hirben állott.

Nem gondoltam arra, hogy még ott töltött első napomon megtudom, miszerint a pasztorációban van egy olyan terület is, ahol a legnagyobb prudencia is csődöt mond nem egyszer. És ez a terület: a politika.

A szatyvári vasútállomáson maga principálisom várt. Tagbaszakadt nagy ember volt, annak az időnek szokása szerint attilába öltözve, csizmában és

fokossal a kezében. Megölelt, megcsókolt és érezhető jósággal üdvözölt:

— Az Úr Jézus hozta közénk, kedves öcsém! — mondotta.

Már ez a fogadtatás is kellemesen érintett.

— Ez aztán tud bánni az emberekkel — gondoltam magamban.

A plébánia reánk várakozó fogatára ültünk és a faluba hajtottunk. Amerre csak elhaladtunk, nem győztük fogadni a hívek köszöntését. Principálisom mindenki felé meglengette pörge szélű kis magyaros kalapját és nem elégedett meg azzal, hogy kezének legyintésével köszöntse híveit. Kitört belőlem régi okvetetlenkedő kotnyelességem és megjegyeztem:

— Plébános úr igen leereszkedő a híveihez. Nem lenne elegendő, ha csak a kezét emelné a kalapjához, ahelyett, hogy mindenkit főveglengetve üdvözlő? Hiszen közülök a férfinép le sem veszi a fejfödőjét!

Principálisomat kissé megütötte ez a korai okvetetlenkedésem. Ki is oktatott rögvest, anélkül azonban, hogy éreztetne volna velem rosszalását:

— Aki másokat megbecsül, az elsősorban önmagát becsüli meg. Ezért köszönök én minden hívemnek, mégha ő nem is üdvözlő engem. Még pedig úgy üdvözlöm őket, ahogy a régi szép magyar szokás diktálja. Mert hát kedves öcsém ne gondolja, hogy a magyar ember azért böki meg kezével a kalapját köszönésképpen, mert nem tud tisztességet. Dehogy! Ha a magyar ember a telkin áll, avagy a portája előtt, akkor ő az úr és még a király előtt sem veszi le a fővegét, hanem csak megbillenti. Ha aztán ő kerül a más portája elé, akkor illendően megsüvegezi annak a gazdáját. Ha ezt eddig nem tudta öcsém, tanulja meg, valamint tanulja meg a magyar nép sok-sok más sajátosságát, mert ezek ismerete nélkül nem tud a lelkükhöz férni. A népnek nemcsak a szóbeli nyelvét kell ismernie annak, aki hatni akar rája, hanem szokásait, felfogását is. Majd lassankint . . .

Itt azonban félbeszakította a mondatát:

— De mi az? A kegyuraság hintaja áll a plébánia előtt. Vajjon mit akarhat itt ilyen szokatlan időben?

Valóban, fogatunk gyönyörű négyes mellett állott meg, amelynek parádés kocsisa hizelkedve veregette a tüzesen kapáló jószágok nyakát.

— Úgy látszik, hogy rövid megbeszélésre jött a gróf úr, mert ki sem fogatott. Ugyan mit akar? — tündökölt félhangon a principálisom. — Maga pedig, Öcsém — szólott hozzám — rakja le a káplánszobába a köpönyegét és jöjjön be majd, legalább bemutatnom.

Kívánsága szerint tettem. Ahogy illőképp köszönve, a fogadószobába nyitottam, plébánosomon kívül két urat találtam még ott. Az egyik magas, ősz, ápoltszakállú, szemüveges úr volt — kegyurunk, a gróf úr; a másik pedig egy kis, tömzsi, bikanyakú, harcsabajuszú, háromtokás, tompaorrú atyafi, aki vörösén és azonnal észrevehető kényelmetlenséggel ült az egyik fotój szélén.

Ereztem, hogy valami kínos helyzet középebe kerültem. Néhány szóval bemutatott principálisom. Kegyurunk nyájas szavakkal üdvözölt, a a fotój szélén ülő tömzsi, vastagnyakú azonban csak bajusza alatt morgott valamit, valószínűleg a nevét és utána kettőt köszörülve torkán, visszaült helyére.

— Hát ugy-e, hogy a mi kedves jelöltünk mellé áll, édes papom és segít diadalra vinni a mostani képviselőválasztáson a jobbpárt zászlaját és követjelöltünk értékes nevét — fordult édeskés hangon kegyurunk a principálisomhoz.

Plébánosom azonban nem állott kötélnek, hanem határozott komolysággal válaszolt:

— Megengedi azonban a gróf úr, hogy néhány kérdést tegyek a nagyon tisztelt követjelölt úrhoz. Meg kell ezt tennem, mert a most küszöbön álló egyházpolitikai törvényjavaslatok idején szent valásunkra nem közömbös dolog, hogy országunk

ügyeinek intézését kikre bizzuk. — Azután a követjelölt felé fordulva, folytatá: — Mi a véleménye a tekintetes jelölt úrnak az egyházpolitika ügyében?

A kis tömzsi még jobban elvörösödött és véres két szemét előre düllesztve recsegte:

— Szabad egyház a szabad államban. Szabad állam az egyház zsarnoksága nélkül!

A gróf úr izgett-mozgott a helyén; principálisom mosolygott és aztán továbbfolytatta a kérdezgetést:

— Ha nem sérténém meg a jelölt urat, bátorkodnék érdeklődni afelől, hogy vajjon milyen a vallása?

A gróf úr idegesen közbevágott:

— Ugyan, édes papom, hiszen maga művelt ember és művelt emberek között nem szoktak a vallásról érdeklődni a politikában.

— Úgy van, gróf úr, mi, katolikusok nem szoktuk nézni a politikában, hogy kinek milyen a vallása, ámde ugyancsak megnézik a nemkatolikusok és aszerint is járnak el. Előnyére a nemkatolikusoknak és hátrányunkra nekünk. Ezért csak engedje meg a gróf úr, hogy megkérdezhessem a protezsált követjelölt urat hitbéli hovatartozandósága felől.

A tömzsi, vastagnyakú krákogott és aztán érces bikahangján odadörögte:

— Hát nem vagyok pápista, ha tudni akarja. Kálomista vagyok és az volt az öregapám is! Kinek mi baja lehet vele!?

Principálisom galambszelídséggel fordult a grófhhoz:

— Ne essem diszgráciába Méltóságodnál, de aperte kénytelen vagyok kijelenteni, hogy ezt az urat nem pártfogolom. Elvei vallásellenes tendenciát mutatnak, egyénisége pedig annyira faragatlan, hogy az én becsületes és jó magyar népemnek képét nem viselheti.

A gróf, mint akit areculütöttek, elvörösödött.

— Plébános úr, — szólott kiegyenesedve és parancsoló hangon — ha ezért az úrért magáért és az

elveiért nem hajlandó kiállani, tegye meg az én kedvemért, a kegyurának kedvéért, akinek mégis csak valami készséggel tartozik!

Principálisom fölállott, kiegyenesedett és határozott komolysággal válaszolt:

— Gróf úr, ha az egyházam javáról van szó, akkor nem ismerek sem kegyurat, sem kenyéradót, sem emberi tekintetet. Ismétlem, a jelöltet nem támogatom.

A gróf elsápadt, de felülkerekedett dühén a magyar arisztokrata és úri finomsággal búcsúzott:

— Végtelenül sajnálom, hogy nem érthettük meg egymást. Azt is sajnálom, hogy a plébános úr viselkedéséből le kell vonnom a konzekvenciákat az én jövőm viselkedésem számára.

A tömzsi, vastagnyakú már más hangnemben adta le a véleményét, odaszólván a grófnak:

— Nem megmondtam Méltóságodnak, hogy itt az ideje leszámolnunk a pápista klerikalizmussal! Nem megmondtam, hogy le kell vágni ennek a római hidrának a fejét! Majd adunk mi ezeknek!

És ezzel kilejtettek az ajtón. Plébánosom urbaniter kikísérte őket és visszajövet megtörölte győző homlokát és odaszólt nékem:

— No, édes öcsém, a maga intrádája se volt valami jó ómenű ezen a plébánián! Jegyezze meg magának, hogy nincs az a terület és bonyodalom, amelyben az ügyes lelkipásztor meg nem találhatná a helyes utat, kivéve a politika mezejét. Itt akár jobbra fordulunk, akár balra, csak összeütjük magunkat és sebeket szerzünk a Jézus ügye számára.

Még be sem fejezte az utolsó mondatát, amikor kocsizörgés hallatszott a plébánia előtt és az ablakon kitekintvén, láttuk, hogy egy másik négyesfogat áll meg az utcán, amelyből két úr száll le.

Hogy ezek mit akartak, majd a jövő alkalommal mondja el kedves Uramöcsémnek barátja, az

öreg plébános.

Kedves Uramöcsém! Ott hagytam el multkorán a szatyvári történeteknek elbeszélését, hogy a követ-ajánlóban járó gróf után egy másik négyesfogat állott meg a plébánia előtt.

— András bátyám! Másodmagammal jöttem, mert hát olyan járandóban vagyok, hogy el sem találod a szándékomat — kiáltotta egy nagy, robusztus, jovialis arcú, pemzliforgós-kalapú, gigerlisen öltözködött úriember az ajtóból.

— Szervusz, főszolgabíró öcsém! — üdvözölte a jövevényt szeretettel principálisom. — Táncsak nem képviselőt ajánlasz te is?

— Ördögöd van! Azaz, Uram bocsáss! hogy is emlegethetek én ilyen nevet ebben a szent hajlékban — kedélyeskedett a főszolgabíró. — Inkább azt mondom, hogy az őrangyalod súgta meg tenéked, András bátyám, az én jöttöm okát. Mert hát íme, képviselőjelöltet hoztam.

És ezzel hátamögé nyúlva, mint valami iskolásgyereket, előre penderített egy nyúlánk, hórihorgas, beesettmellű, vörösesen szeplős arcú, rőfössegédnek kinéző zsidólegényt.

— Tisztelettel prezentálom András bátyámnak Rozgonyi Izort, aki az ország kormányát igazgató szabadelvű pártnak kerületünk számára designált képviselőjelöltje — mutatta be pártfogoltját.

Principálisom végignézett a nyurga fiatalemberen, aki esetlenül hajtotta meg magát, de azért a

szájával olyasfélét lefetyelt, hogy „hathatós jóakaratába ajánlom magamat a főtiszteletű uraságnak” — és aztán, szelid mosollyal papi arcán, megjegyezte:

— Tőlem ugyan lehet képviselőjelölt is ez az úr! — és beljebb invitálta a jövevényeket.

A fogadószobában helyet foglalt a társaság és miután a hároméves törkölyt megdicsérték, a főszolgabíró a dolog velejére tért. Előadta, hogy Rozgonyi Izort, — már mint azt a rőföslegény-kínézésű fiatalembert, — igen-igen ajánlja a kerületnek képviselőül a magas kormány pártja. Azután meg holmi anyagi előnyökkel is járna a megválasztása, mert a fiatalúrnak az édesatyja, aki nagyvállalkozó, hajlandó volna a kerület valamely községében pálinkafőzsdét létesíteni, és ez mindenestre megfontolandó akkora paupertásos vidéken, mint a miénk.

A főszolgabíró elhallgatott és plébánosomra nézett, várván szavainak hatását. Principálisom azonban nagyokat pislogatva, szobormereven ült a helyén.

Kínos csend következett.

Végül aztán egyenesen kirukkolt kérésével a főszolgabíró:

— Azért jöttünk, András bátyám, hogy hathatós pártfogásodat kérjük a kormány pártjának igen tisztelt jelöltje számára — és a nyurga zsidólegényre mutatott.

Plébánosom ismét végignézett a fiatalembereken, aztán a főszolgabíró felé fordult:

— Az én támogatásom nem fogja a fiatalurat kerületünk képviselőjévé segíteni. Mert igenis aperte kimondom, hogy én nem támogatom.

— És ugyan miért? — kérdezte rezignáltan a főszolgabíró.

Rozgonyi Izor, örökölt kalmárvéréhez képest, egészen más mederbe akarván terelni a tárgyalás menetét, szintén közbevágott:

— Nézze, főtisztelendő uraság! Ne kerüljessük a megegyezést. Mondja meg, hogy mit kíván és előre mondom, hogy a papámtól megkapja.

Plébánosomat valósággal leforrázta a Rozgonyi-csimotának ez a merkantil ajánlattétele. Az ajka mozgott és látszott, hogy valami nagyon erőset készül mondani, de aztán legyűrte magában a kikívánczót és hallatlanba véve a nagyméltóságú kormányznak liberális jelöltje részéről elhangzott és a nép pásztorának adresszált rövid, de sokatígérő programbeszédet, a főszolgabíróhoz fordult:

— Ne kívánjad, főszolgabíró uram, hogy ennek a fiatalembernek fülehallatára megmondjam, hogy miért nem támogatom a jelöltségét.

Rozgonyi Izor, észrevevén, hogy reánézve reménytelenül kedvezőtlen a helyzet, pökhendiskedni kezdett:

— De nagyon szeretnénk tudni! Mondja csak el, szentatyám!

Principálisom türelme elfogyott és kívágta szíve érzelmeit:

— Hát ha tudni akarják, azért, mert az én becsületes jó magyar népemnek képét nem viselheti ilyen csipás, biggyedtszájú, karóra húzott bőrű zsidó kamasz. Tudják meg, és odafent az urak ne képzeljék, hogy a magyar népnek a nyakára odavarrhatnak a meggazdagodott zsidók pénzén akárkit. Nem pártolom ezt a süvölvényt azért, mert az én papi fölfogásom szerint a követválasztás szent és a hazafiasság erényének egyik igen jelentős cselekedete. Meg kell néznem, hogy hazámnak és népemnek sorsát kinek kezébe teszem le és érte Isten előtt felelős vagyok. Nevezhetném-e magamat lelkiismeretesnek, ha egy ilyen tacsckóra, akinek egyetlen ajánlólevele a magyarság zsírján meghízott papája, rábíznám hazám sorsát és népem jólétét?

Mintha rúgón ült volna és mintha kárminfestékkel öntötték volna le, olyan hirtelenül és vörösén

pattant föl ültőhelyéből Rozgonyi Izor és magából kikelve ordította:

— Mit?! Tacskó?! Ki a tacskó?! Majd megmutatom én magának, vén csuhás, népbutító ultramon-tán, hogy ki a tacskó!

Principálisom türelmét veszítette és nem éppen félreérthető poziturába vágta magát Rozgonyi Izor előtt:

— Csönd! És keresse az úr, hogy merre az ajtó! De hamarosan, mert nem egy ilyen zsebkendőre szoruló ifjencot tanítottam már meg a móresre!

Izidor barátunk, fajtájának szokása szerint, elhalkult, amikor András papnak kemény ökleit orra előtt látta és maga siettetette a főszolgabíró, akit bár hivatalában hátrányosan érintett volna a kormány jelöltjének megbukása, de aki vidéki magyar úr lévén, maga is undorodott e handlé-süvölvénynek képviselővé választásától. Amikor már a Rozgonyi-sarj a kaput nyitotta ki, ő is megindult, de közben még úgy félhangosan odamondta plébánosnak:

— Hej, András bátyám, keservesen megadjuk még mi ennek az árát! Tudod, hogy nem vagyok ellenséged, de hát sok borsot kell még ezért a választási viselkedésedért törnöm az orrod alá. Mit csináljak? Szolgák vagyunk!

Principálisom a maga kissé érdes, de igazat-kimondó modorán megfelelt néki:

— Ha csak szolgák lennétek! De gerinctelen, jellemtelen bérencek vagytok! Már akik — értem.

És ki sem kísérté őket, hanem kinyitván három szobájának ajtaját, gyors iramban sétált bennük le-föl, hogy kifújja mérgét. Közbe-közbe megállt hol az asztal, hol pedig a pohárszék előtt és öklével egyszer az egyiknek, máskor a másiknak lapjára csapva, rapszódikus mondatokban engedett szelepet dühének:

— Hogy még ilyen savószemű zsidógyerek képviselje a mi népünket! Azt merte kérdezni, hogy

mit kérek! Hát mit képzél ez az Ábrahám-ivadék?! Eladó a becsület és a haza java?!

Félórai le-föl járkálás után aztán egészen lecsillapodott. Az ebédnél szinte önmagát korholva jelentette ki:

— Nem kellett volna annyira heveskednem. Szelidebben és zsidózás nélkül is megmondhattam volna a véleményemet. Jobban is illett volna hozzám, hiszen pap vagyok. Dehát elragadott a magyar becsület.

Nem szóltam rá semmit, de nagy tisztelettel néztem principálisomra. Nem tudtam megállapítani, hogy mikor volt szeretetreméltóbb: szent és nemes haragjában-e, midőn hazája ügyét és az erkölcs fenését védelmezte, avagy pediglen most, amikor a jóért való lelkesedésének hibás alakja miatt meakulpázott.

Ebéd után feketekávéra beállított a jegyző a jegyzőnével együtt. A falu pennája elmondotta, hogy Rozgonyi Izidor társaságában nála járt a főszolgabíró és a legszigorúbban meghagyta néki a kormány e jelöltje ügyének diadalrajuttatását. A premisszák ilyenén előtárása után a jegyzőné vette át a szót:

— Mondta a főszolgabíró, hogy plébános úr ellene lesz a kormány jelöltjének. Hát csak annyit mondok, jó lesz csendben maradni! Mert hát én megigérttem a főszolgabírónak a falu támogatását.

— Nono! — dörmögött közbe joviálisan mosolyogva a principálisom.

A jegyzőné azonban még élesebben és sipítva folytatta:

— Igenis, hogy megmutatjuk: Szatyvár a kormány mellé fog állni! És hogyha a plébános úr megfeszül is, oda fog állni! Majd meglátjuk, hogy ki lesz a hatalmasabb, a községháza-e, vagy a parochia?! Majd meglátjuk, hogy kitől tart majd jobban a népség: az adókönyvtől-e, vagy pedig az égbeli átkokat szóró papjától!

A szelídlelkű, de papucshós jegyző csittitgatta életepárját:

— Ejnye no, galambom! Hiszen a plébános úr még azt sem mondta, hogy ellene lesz-e, vagy pedig semleges marad . . .

Kilátszott, hogy azért jöttek. Szerették volna a közigazgatásnál, ha plébánosunk kikapcsolódik a választási küzdelemből.

A jegyzőné urára mordult:

— Fogd be a szád, te életterlen! Hiszen ha rád bíznom a dolgot, te volnál a legelső, aki Rozgonyi ellen uszítja a népet a nagy becsületesség nevében. Arra nem gondolnál, hogy mi lesz aztán a vége?! Abból a nagy becsületességből hogyan nevelnénk föl a gyermekeinket?!

Plébánosom nem élezte ki a dolgot. Inkább kedélyesen eltréfálkozott fölötte. Hamarosan el is kászálódtak aztán a jegyzőék és amikor magunkra maradtunk, plébánosom megmagyarázta a jegyzőné viselkedésének okát. A község tolla ugyanis az asszony kezében volt teljesen, aki két mihaszna csemetéjét nevelteti a fővárosban és ezek jogászságuknak eddigi öt esztendeje alatt annyi pénzt pucoltak már el, amennyit tíz esztendő alatt sem kereshetett volna meg a jegyző becsületes úton. Vizsgát azonban e reményteljes csimoták még egyet sem tettek le. A jegyzőné még további áldozatokra is kész, mert nem akar engedni abból, hogy mindkét fia diplomás ember legyen, mikor a postamesternek már a harmadik sarja szerezte meg a doktori címet. A pénznek előteremtése útján nem mindig járt el a törvények értelmében nótáriusunk és erről a főszolgabíró, no meg az alispán is tudnak. Ha most ezekkel a követválasztás miatt ellenkezésbe kerülne, bármelyik pillanatban elbánhatnának vele. Így játszottak aztán közre Rozgonyi Izor képviselővé választásába a szatyvári jegyző két ősjogász csemetéjének mulatozásai.

Estefelé sétálni készültünk principálisommal, amidőn egy pörgekalapos, darutollas, pengősarkantyús, kackiásan kipödört bajuszú alak toppant be a parochiára. Úgy nézett ki, mintha róla mintázták volna a Herkó Páternek, az akkori vicclapnak, kortesalakját.

— Adjon Isten mindközönségesen! — ropogtatta borízú hangon a köszöntést.

— Fogadj Isten, öcsém! Mi járatban van? — kérdezte principálisom.

— Bemutakozni jöttem és egyben szállást foglalni a főtisztelendő úrnál, merthát az Istóczy-párt megbízásából én lépek föl követnek ehelyt. Majd adunk mi a zsidóknak! Tudom összeszedi az irháját ezen a környéken három hét alatt minden Ábrahám-ivadéka.

Principálisom nagy lelki szomorúsággal nézett az íróasztalán álló feszületre. Egy röpimában elpanaszolta az Úr Jézusnak szíve keservét: hogy a képviselőválasztás alaposan megsziporította gondjait és szenvedéseit.

— Nézze, öcsém, én nem szaporítom a szót. Clara pacta, boni amici! Kereken kimondom, hogy a képviselőválasztás ügyében nem állok maga mellé. És szállásra is menjen máshova.

— Mit?! Hát zsidóbérenc a főúr is?! — kérdezte elálmélkodva és élesen süvöltő hangon az antiszemita képviselőjelölt.

— Az már nem! — felelte higgadtan principálisom. — De nem helyeslem a maguk pártjának munkáját. Nem helyeslem azért, mert hangos szólamokkal fölizgatják a közvéleményt és ennek eredménye végül semmi más, mint egy-két falusi szatócs-zsidónak, meg rongyszedőnek az elagyabugyalása. Közben meg egymásután foglalják el a nemzet fontos pozícióit a gazdag zsidók. Bankot bank után alapítanak, gyár gyár után kerül a kezükbe és maholnap alig lesz már keresztény ügyvéd és

orvos. A magyar népnek jövője nem az „üsd a zsidót“ jelszó, hanem „dolgozz magyar magad is és ne hagyj magad elé senkit“. Ezt az utóbbit azonban nem a fokos útján, hanem a komoly és igazi munka erejével képzelem.

Jelöltünk bőséges válaszra készült, ámde princípálisom elejét vette ennek:

— Isten megáldja, kedves barátom. Ne is tárgyaljunk tovább erről a kérdésről, mert hiszen úgyszem értenők meg egymást — és ezzel kalapját véve, bevonult a másik szobába, magára hagyván a bámuló képviselőjelöltet.

Ez aztán felém fordult és előttem adta le az „átkos zsidó kizsákmányolók“ ellen betanult programbeszédét. Úgy véltem, hogy princípálisom kissé kurtán bánt el szegénnyel és a klérus nevében pótolni akartam e megértés hiányát. Bóligattam szavaira és ezt a jelölt úr lelkes elvbarátságának magyarázta, úgy hogy végül megölelt, megcsókolt és kijelentette, hogy az ő eszméiket az ifjabb papi nemzedék fogja diadalra vinni, nem pedig azok a vén, korhadtderekú „zsidóbérenc“ öregek. Biztosított róla, hogy megválasztása esetén én leszek a plébános a faluban, mert a néppel a hetedik határba hurcoltatja ki zsidajaival együtt princípálisomat.

Nem tudtam, nevessek-e azokon, amiket mondott, vagy bosszankodjam és ezért semmit sem csináltam, hanem csak örültem, amikor megszabadultam tőle.

A vacsoránál találkoztam princípálisommal, aki így összegezte a napnak eredményét:

— Három képviselőjelöltünk van és négy oldalról kapott a plébánia hadüzenetet. Ellenségünkkel lett a kegyúr, mert egyházellenes politikát valló jelöltjét nem fogadtam el. Ellenségünkkel lett a főszolgabíró, mert hivatalból kénytelen lesz majd éreztetni velem a Rozgonyi Izoron ejtett sérelmet. Hadat üzent a jegyzőné, aki bizony nem lekicsinylendő adverzária.

— No de ettől az antiszemita képviselőjelölttől csak nem fél, plébános úr, mint ellenségtől? — szólottam, hogy valamit csak mondjak.

— Attól félek a legjobban, mert az majd ellenséggemmé teszi a népemet is. Hej, káplán öcsém — sóhajtott nagyot András pap —, nagy átok nekünk magyaroknak ez a politika!

Hogy ez az átok keservek alakjában miként sujtott a szatyvári plébániára, majd a következő levelekben mondja el kedves Uramöcsémnek barátja:

az öreg plébános.

Kedves Uramöcsém! Szatyváron töltött időmnek első három hete a követválasztási korteskedés napjaira esett. Az egész falu nyüzsgött. Egyik gyűlés a másikat érte. A kormánypártnak, illetve a liberális pártnak jelöltje éppúgy, mint a balpárti követjelölt, a nagykoksmában tartotta gyűléseit, amelyeken a programbeszéd és a kortesek fölszólalásai szerepeltek. Istóczy antiszemita-pártja a templom előtt gyülekezett és a szó szoros értelmében hordóra tett deszkák alkották szónokaik rosztrumát. Azonban valamennyi pártnak valamennyi gyűlése a nagykoksma ivójában nyert folytatást és reggelfelé befejezést, Rosenzweig Salamon, a nagykoksmáros és regália-bérlő által duplán és triplán számított, de még szimplán is nagymennyiségű félliterei elfogyasztása közben.

A választási küzdelmekben a plébánia nem vett részt. Principálisom csendesen visszahúzódott és ugyanezt követelte meg tőlem is. Programbeszédék és más választási gyűlések idején bezárkóztunk a parochiára, melynek nyitott ablakából azonban kényelmesen végighallgathattam az Istóczy-pártnak szónoklatait.

Meg kell hagyni, hogy a népszónoklatok remeke volt mindegyik beszéd, csak tárgyilag lehetett volna kifogásolni egyik-másiknak megállapításait, mert e szónokok a világ teremtése óta az emberiség nyakába zuhant minden bajt és keserűséget a zsidók gonoszságával, machinációjával és elvetemültségével okdatoltak meg.

A képviselőjelölt programbeszédében kitért a helybeli plébániának politikai állásfoglalására is, azt állítván, hogy principálisom nem tart ugyan velük, mert a zsidók lepénzelték és adósságait kifizették (óriási abcugolás következett erre), de azért a szíve mélyén nincs ellenük (harsány éljenzés). Azonban legyenek nyugodtak a választók egyházi szolgálk álláspontja felől, mert a község új káplánja, a nagyműveltségű és sok reményre jogosító fiatal pap (már mint én), lelkesen az antiszemita párttal tart és a választás napján le fogja adni voksát (ami nem is volt, mert hiszen akkor jöttem csak a kerületbe) az Istóczy-párt igazsága mellett. (Harsány éljenzés.)

Szatyvári működésem három első hetében megismerkedtem a faluval, intelligenciájával és népével. Igen derék és vallásos nép volt. Intelligenciájára azonban nem mondhattam ugyanezt. Főleg a falu pennája sok szempontból kifogásolható lett volna, de hát ebben a kifogásolandóban nemis annyira ő, mint életépárja volt a hibás. Nem kevés fölpanaszolni valót hallottam még az egyik tanító ellen is, aki „Sőregh Vendel író és néptanár” címen tituláltatta magát, amióta két közleménye megjelent a Vármegei Tanítókörnyben, a népoktatók fizetésrendezésének tárgyáról. A község regália- és merkantilügyeit a Rosenzweig-dinasztia tartotta birtokában, melynek oldalági leszármazottjai közül a fiatalabbak már a Rákóczi, Rozgonyi és Rodostói hangzatos neveket birtokolták. A dinasztianak majoreszkója, a nagykoosmának és a regália-jognak bérlője a már említett Rosenzweig Salamon volt.

Szatyvári káplánkodásomnak negyedik hetében, közvetlenül a választás előtti vasárnapon este holtra-fáradtan tértem nyugovóra. Aznap a filiában voltam, délután pedig kint a tanyákon akadt temetésem. Álmomból zaj vert föl. Az ablakomat zörgette valaki. Azt hívén, hogy beteghez hívnak, sebtiben felöltöztem és az ablakhoz rohantam. Kitekintvén rajta, valóságos csödületet láttam a plébánia előtt.

— Engedjenek be! Gyilkosok! Rablók! Gewalt! Revolucionisták! — hangzott basszus-, szoprán-, tenorhangon, már ahogyan a jó Isten a természet útján megteremtette a hangszálait egyiknek-másiknak.

— Aj weh! aj weh! — zúgott rá a kórus, már-mint az ablakom előtt nyüzsgő seregnek apraja.

Kitörülván az álmot szememből és jobban látomásra vevén őket, megállapítottam, hogy az ablakomat verő alak Rosenzweig Salamon, a nagykosma bérlője, a kórusa pedig a Rozgonyi, Rákóczi és Rodostói le- és felmenő, valamint oldalági dinasztia-tagok.

Azon gondolkoztam, hogy mitévő legyek, de ekkor már a kapu nyitását hallottam és plébánosom hangját, aki szintén fölébredt a nagy zajra és sietett megtudni annak okát.

Rosenzweigék meglátván a plébánia nyitott kapuját, mint a csűrhe, amely az ólajtó nyílását fölfedezte, rohantak be a plébániára. Principálisommal nem is törődtek, hanem félretolták őt útjukból. A folyosóra érve látták principálisom hálósobájának nyitott ajtaját és engedelmet sem kérve, egyenest azon csődültek beljebb. Principálisom utánuk és magam is követtem őt.

Plébánosom megállott az ajtóban és sztentori hangján a nagy ijedtség oka felől tudakozódott. Rosenzweigék azonban figyelemre sem méltatván a házigazda kérdését, principálisom hálósobájának okkupálási műveletét hajtották végre. Rosenzweig Salamon, mint valami hadvezér, a szoba közepén állt és fölosztotta a helyeket. Sógornéját, kinek férjével együtt vezette a nagykosmát, két süvölvény fiával az íróasztal mellett lévő két zsöllyébe installálta. Saját feleségével, Sára asszonnyal pedig principálisom ágyát okkupáltatta, annak párnái közé két szurtos Salamon-ivadékot helyezvén el és egyben életepárjával együtt, melegebb takarók után kiabál-

ván. A Rákóczi, Rozgonyi és Rodostói mellékágak képviselői a diványt és a többi bútorokat kerítették hatalmukba, úgyhogy még plébánosom papiroskosarára is jutott egy olyan 5—6 éves, hosszú-pájeszű és csillogó orraljú izraelita.

Amikor már a Rosenzweig-dinasztia minden egyes tagja helyet foglalt, egy pillanatra csend támadt. Ezt használta ki principálisom, hogy megkérdezze:

— De most már szeretném tudni, hogy miért törték be így éjnek idején hajlékomba?

— Grossartig! Még ő kérdezi! És még azt mondja, hogy betörtünk! Minek törték a revoluciónérek miránk?! — méltatlankodott principálisom érthető érdeklődésén Rosenzweig természetes sógorasszonya.

Rosenzweig Salamon azonban leintette sógor-nőjét:

— Záli, te fogjad be a szádat! Majd én elmondok a tisztelendő uraságnak a baj.

Itt aztán hosszú és a dinasztia tagjai által közbeszólásokkal, toldásokkal minden mondatot három részre szakító diskurzus után kivettünk belőlük annyit, hogy a kocsmában reájuk tört a falu népe és agyon akarta őket verni. A vérszomjasereg most is megszállva tartja házukat. Ők pedig értesítvén fajrokonait a veszedelemről, idejöttek, mert a plébánosnál reméltek oltalmat.

A természetes sógorasszony a kimagyarázkodás után észrevett engem is, aki eddig a háttérben állottam, minthogy a tárgyalást principálisom vezette, aki pedig a küszöbnél beljebb nem juthatott be saját szobájába, lévén hogy a szatyvári pogrom elől menekült héberek foglalták el annak minden talpalatnyi helyét.

— Nü és ott van a főantiszemita! Nem szégyenli magát? Pap léte! — rikácsolt reám.

Salamon bővebb magyarázatát adta az ellenem irányuló lerikoltozásnak:

— Igen, a káplán oraság a főantiszemita! A követjük is mondogta, hogy velük tart.

Megértettem hamarosan, hogy ártatlan létemre hogyan kerültem principálisommal együtt a történetekbe, csak még azt nem tudtam, hogy milyen fokú a faluban kiütött zsidóellenes zendülés. Az antiszemita Istóczy-párt kortesei ügyes rafinériával akaratunk ellenére is belevonták a plébániát a választási harcba. A néppel elhitették, hogy a zsidók lepénzelték plébánosomat amivel megmagyarázták visszahúzását. De a papság erkölcsi támogatását mégis maguk mellett akarták a harcba vinni és ezért kitalálták, meg szélteben-hosszában hangoztatták, hogy a káplán velük tart. Innét eredt Rosenzweigék bizalma plébánosom oltalmában és a dühük ellenem.

Előreléptem, hogy kimagyarázzam szerepemet, de szóhoz sem jutottam. A vagy két tucat héber mind énreám orditozott és öklével fenyegetett.

Elfogott a düh és már-már magam is fölemeltem a tenyeremet, amidőn valaki erős kézzel hátrántott.

Principálisom volt.

— Csönd! — kiáltotta torkaszakadtából.

És valóban csönd lett.

— Most maguk ittmaradnak és mi majd utána nézünk az eseményeknek! — jelentette ki a közeljövő teendőit.

Ezzel reácsukta a Rosenzweig-dinasztiára hálószerű ajtaját és a kancelláriába húzott engemet is.

— Káplán úr! — szólott az öreg ember szédültusságával hozzám. — Ennek fele sem tréfa. Ha itt a faluban antiszemita zavargások történnek, szegény népünk issza meg az árát. Tudja, hogy a hatóságok milyen eréllyel lépnek föl mostanában az ilyesmitk ellen. Egypáran hüvösre kerülnek az itteniek közül. Nem tudom, milyen mérvű a zavargás, de híveink érdeke, hogy elejét vegyünk a bajnak. Én nem sokat tehetek most, mert hallotta, hogy a zsidók pártolójának tartanak. Önről tudom, hogy alap nélkül, de

az ellenkezőt híresztelik. Menjen tehát a nagykorcsmába és nézze meg mi van ott. Ha lehet, csillapítsa le a kedélyeket. Menjen és okosan járjon el.

Nem mondhatom, hogy valami nagy gyönyörűséggel indultam néki pacifikáló utamnak. Valami olyasfélét morogtam magamban, mint ahogyan principálisomtól hallottam emlegetni a választásokat.

Hát bizony Uramöcsém nagy bajt csinált a követválasztás Szatyvárott. A plébánia ellen indította a kegyurat, a főszolgabíró, a jegyzőné, a népet. Sőt még ennél is többet tett. Híveink fölfogásában megosztotta még a plébánia lakóit is, lévén, hogy principálisomat zsidóbérencnek, engem pedig antiszemitavezérnek állított be.

Hogy a nagykorcsmában mit végeztem, majd a jövő levelében mondja el kedves Uramöcsémnek

az öreg plébános.

Kedves Uramöcsém! Folytatom levelemet, ahol az előzőben végeztem. Írásomnak morálisa pedig az lesz, hogy áldott jó nép ez a mi magyar népünk, ha, — és ez a fő — ha tudnak vele bánni.

Bizony nem épp nagy kedvvel ballagtam a nagykocsma felé, hogy utánanézzek híveink zsidóellenes akciójának és a saját érdekükben elejét vegyem a bajnak azáltal, hogy lecsillapítom őket.

Ugyanis akkorában épp az antiszemita periodusában volt a magyar. Mert hát szegény nemzetünknek szokása, hogy minden harminc-negyven évben egyszer észreveszi, hogy nyakára nőttek a zsidók és ő már-már szolgájuk lesz őnhonában. Az ilyen föleszmélésnél aztán a nemzet *egyik* része lármát csap és a szó szoros értelmében odavág a zsidóság hasonlóképp *egyik* részére. Már tudniillik az inferior tribusra, a detailosokra: a szatócsokra, rőfösökre stb. A zsidóság másik része: az en gross-isták: a bankárok, a sajtómogulok, nagybérlők és hasonlóak még az egyébkorinál is zavartalanabbul, sőt eminenter kedvező körülmények között végzik ilyenkor tovább a honfoglalást. A magyar nemzet hivatalos és *második* fele ugyanis kifejezetten helyteleníti az antiszemitizmust és ellentétes mentalitását kimutatandó a nagy és kis zsidók mellé áll, ezeket részesíti előnyben, sőt nagyon is előnyben, mert így akarja rekompenzálni őket azokért, amiket az antiszemitáktól elsenvedtek.

Akkorában ehhez a periodikusan visszatérő magyar betegséghez még más is járult. A tiszzaeszlári

pör föllángoltatta az antiszemitizmust és bizony-bizony élénkebben és mozgékonyabban, mint egyébkor. Zsidóságunk — mint rendesen — a külföldhöz fordult. Kormányférfiaink pedig még örök üdvösségük elvesztésétől is százszorta kevésbé féltek, mint attól, hogy a „művelt Nyugat“ ne ismerje el őket liberálisoknak. A vidéki hatóságoknak ezért utasítást adtak, hogy minden antiszemita megmozdulást a legerélyesebben fojtsanak el. Ez aztán csendőrség kiküldésével (a község költségére), katonaság beszállásával (a gazdák rémségére potom árért felették a takarmányt, felették a falut stb.), sőt nemritkán ártatlanok becsukásával ment végbe. Ennek kikerülésére adta nekem azt a megbízást principálisom, hogy a mozgalmat minden erővel lecsillapítani igyekezzem.

A nagykozsma közelébe érve, azt vártam, hogy csődületet találok. Az utca azonban teljesen néptelen volt. Az ivóból mégis éktelen láрма hallatszott ki a nyitott ajtón keresztül.

Fölmentem az oda vezető néhány lépcsőn és az ajtóban megállottam, hogy terepszemlét tartsak. A kocsmaszobában hatalmas pipafüst akadályozta a látást. Előbb tehát fülemmel kellett megállapítanom a status quaestionist, amíg szemem is hozzá szokhatott az atmoszférához.

Mintegy tíz-tizenöt legény bömbölte az akkor divatos „zikcene-zakcene“ nótát, melyhez egyik társuk az ivóból Rosenzweigék lakásába vivő ajtón verte a taktust. Ez a nóta magában nem lett volna még veszedelmes, hiszen minden este ezt danolták a kocsmában. Ha valaki ellen tetteleges bántalmat foglalt magában, csak a harmónia lehetett.

Közben szemeim is hozzászótkak a fűsthöz és az ivó két petróleumlámpájának világánál megszemléltem a „zendülés“ résztvevőit.

A kocsmában belső szögletében mintegy hat-nyolc idősebb helybeli gazda üldögélt. Kettő-három közülük notórius alkoholisták voltak, a többi azonban rendes

falusi ember, aki úgy hébe-hóba ki-kicsap a hámból. De egytől-egyig az akkor választásra szervezkedő antiszemita Verhovay-pártnak voltak vezető emberei.

Az ivó másik sarkát — azt, ahonnet Rosenzweigék lakásába nyílt az ajtó, — a már előbb is említett 15—20 surbankó legény töltötte meg. Két lócát állítottak oda és azon üldögéltek. Egyik kezükkel nótájukhoz verték a taktust, a másikkal pedig a boros üveget lóbálták. Tartásukon látszott, hangjukon pedig hallatszott, hogy alaposan pityókások voltak már valamennyien. Egyik társuk — akiben Czirmos Lacira, a község legduhajabb verekedőjére ismertem — az ajtó előtt állott és a nóta taktusát Rosenzweigék ajtaján dörömbölve verte ki. Ahogy jobban odanéztam, láttam, hogy az üvegajtónak felső táblája be volt törve.

Beléptem az ivóba.

„Dicsértessék“-kel köszöntem, amennyire csak hangom engedte, iparkodván túlcitálni a legények „zakcenézés“-ét. Megjelenésem szemmeláthatólag meghökkentette az egész társaságot. A nóta elhalt és a mulatozók illendőképpen válaszolni iparkodtak köszöntésemre. Sőt egyik-másik tisztességből még föl is szeretett volna állni, a többiek azonban — a radikálisabbak, azaz a részegebbek — ülve maradtak.

— Ejnye, ejnye, emberek! — kezdtem a mondkámát. — Hát hogy feledkezhetnek már meg ennyire magukról, hogy ekkora lármával vannak, amikor a falu tisztességes polgárai nyugodni szeretnének?

Czirmos Laci elkapta a szót:

— Akkor hát mi nem vagyunk tisztességes emberek? — kérdezte dadogva és tántorogva bár, de fenyegető tartással közelebb lépett hozzám, úgy, hogy érezhettem a száján kitóduló borszagot is.

Nem veszítettem el nyugalmamat, hanem rászóltam Lacira:

— Nem tudod kívánni, amíg kibeszélem magam? Aztán mit gondolsz? Hogy téged illet a szó, amikor ilyen derék, éltes polgárok is vannak itt jelen? — mutattam az ivó sarkában ülő idősebbekre. — Várj a sorodra, te is beszélhetsz majd, de előbb az öregek mondják el a maguk véleményét!

A kor tiszteletére vonatkozó szavaim auditóriumom felét már oldalamra hangolták. Antal gazda, a legtekintélyesebb és egyben a legjózanabb közöttük, rögvest pártomra is kelt:

— Nem fogod be a szádat?! Nem tudsz annyi tisztességet, hogy sorodra várj? Úgy váglak orron, ha nem ülsz le mindjárt.....

Félbeszakítottam az erélyeskedőt:

— Nono, kedves Antal gazda, nincs itten semmi baj! Hisz a Laci nem akar semmi rosszat és tud ő tisztességet. Úgy-e Laci?

Czirmos Laci a pityókosságtól ugyan kissé bambán, de azért nagy lelki készséggel nézett rám, érezve, hogy végül mégis csak mellette foglaltam állást. Nehéz művelettel bár, de oda kacázott vissza a társai közé és helyet foglalt az egyik lóca szélén.

Siettem felhasználni a nyert előnyt és továbbfolytattam a hajlékonynak mutakozó oldal tapogatását.

— Tudom én, hogy mind tisztességtudó emberek vannak itt és éppen ezért azt is tudom, hogy hazafelé fognak menni, mert hiszen már-már hajnalodni kezd majd. Antal gazda, meg hát maguk öregebbek — fordultam újra a kocsma sarkában üldögélő társasághoz — kegyelmetek adjanak jópéldát a fiataloknak, hiszen tudják, hogy hallgatnak magukra. Induljanak meg csak hazafelé és meglátják, hogy utánuk mennek.

Antal gazdának hízelgett a rábízott mentori szerep. Rögvest föl is állt az asztaltól és kétfele pödörve bajuszát, így felelt:

— Hát már megtisztilem a káplán urat, hiszen

haza fogunk is mi menni, merthát úgy dukál, de azért a zsidónénak mégsem volt igaza!

Ugy láttam, hogy nincs itt semmi zendülés és a társaság már készséges, de addig aligha tudom majd őket hazatérésre bírni, amíg el nem referálták az eseményeket. Hamarosan túl akartam esni a dolgon.

— Hát mivel ijesztették meg ezt a Rosenzweig zsidót annyira, hogy egész családjával együtt megszökött innét hazulról? — kérdeztem a társaságtól.

— Micsoda?! Hát megszökött?! Nincs itt?! — rikoltozott Czirmos Laci fölugorva a lócáról. — De azt már nem engedjük, cimborák! Azt a pofont nem hagyjuk!

— András gazda! — kiáltottam én, mialatt Czirmos Laci erősen kaszáló lábakkal iparkodott a lócák és asztalok között megtalálni az ajtóhoz kivezető utat, hogy Rozenzweigék keresésére induljon, — hát kend nem tud parancsolni ennek a garázda legénynek, hogy békén legyen akkor, amikor olyan tapasztalt ember beszél, mint kegyelmed?!

András gazdában fölébredt az auktoritási érzet és ráförmedt a legényre:

— Annyit mondok, Laci öcsém, kuksolj oda a lócára és fogd be a kereplődöt, mert úgy szájon találalak felejtetni, hogy a hetvenhetedik unokád is arról fog koldulni!

András gazda energikus szavait helyeslő morajjal fogadták a többiek és egy-két legény maga mellé ráncigálta a lócára az elképedt Czirmos Lacit, aki csak ennyit dünnyögött:

— De a pofont mégse hagyom!

Lassan-lassan aztán kivettem belőlük mindent. Nem azért ment nehezen a dolog, mintha embereim nem akartak volna beszélni. Sőt az volt a baj, hogy valamennyien beszélni akartak. A sok zavarosból aztán megállapítottam a következőket:

Az antiszemita-párt vezérkara és ifjúsága (már-mint a nyolc öreg és a tizenöt legény) megbeszélést

tartott a nagykoetsmában. A végén, mint minden este, rázendítettek a zikcene-zakcene nótára. Rosenzweig úr, aki az ivóban ült, kezében a krétával, megjegyzéseket tett a dalra. E megjegyzésekre Czirmos Laci reagált. Szó szót követett és ennek hevében Laci odanyilatkozott, hogy minden zsidónak az akasztófán volna a helye. Erre már Rebeka asszony is — mármint Rosenzweig természetes sógorasszonya — beleelegyedett a vitába és annak hevében arconvágta Czirmos Lacit. Hőstette után azonban rögvést kifutott a szobából, úgyhogy a fokos, amelyet Czirmos Laci fölkapott, Rosenzweig úr hátát érte, aki szintén menekülven a csatatérről, sógornője után szaladt. Maga után be is zárta a szoba ajtaját, úgyhogy Czirmos Laci hiába döngette fokosával és erős ökleivel, sőt az ablakon sem férhetett hozzá, melynek tábláját betörte. Miután így az ivó zsidó nélkül maradt, a társaság önmagát szolgálta ki a söntésből, de azért becsületesen fölírta a krétával mindenki az itce bort, melyet magának kiöntött. Az öregek tovább iddögáltak, a fiatalok pedig torkuk szakadtából ordították a zikcene-zakcene nótát, várván a pillanatot, amikor Rosenzweig úrék ismét megjelennek az ivóban és elintézhetik velük Czirmos Laci pofonának számláját.

Láttam, hogy egészen közönséges bagatell dologról van szó, amelyet a Rosenzweig dinasztia fűjt föl csak naggyá. De azt is láttam, hogy az ügyet likvidálni kell valamiképpen. Föl is használtam a társaságnak borközi állapotban megpuhult, sőt számomra igen készséges hangulatát és ítélkezni keztem:

— Itt nagyon könnyű az igazságszolgáltatás, emberek — mondtam. — Az a hibás, aki elkezdte a veszekedést. Ha nem mondta volna valaki, hogy föl kell akasztani a zsidókat, akkor Rosenzweigék nem dühösödtek volna föl és Czirmos Lacit nem vágták volna pofon. Az tehát itt a főkérdés, hogy ki mondta azt, hogy a zsidókat föl kell akasztani?

Minden szem Czirmos Laci felé fordult. Maga a legény is megvallá duzzogva, hogy bizony az ominózus kijelentést ő megtette.

— Akkor hát, Laci fiam — fordultam feléje — te vagy a hibás. De téged sem okolhatunk már, mert hiszen te megkaptad a magadét. Így tehát kvittek vagytok Rosenzweigékkal és egyiteknek sincs a a másikon keresnivalója. Ez már csak világos és tiszta igazság! Úgy-e emberek? Szóljon hát, akinek helyén van az esze!

Természetesen senki sem akarta magára vállalni, hogy nincs helyén az esze és ezért valamennyien helyesléssel fogadták az ítéletet. Sőt András gazda, aki némileg bíró-kollégámnak tartotta magát, a maga véleményével megtoldotta:

— Már bizony, Laci öcsém, száz szónak is egy a vége, a veszekedést te kezdted és így a pofonra rászolgáltál. Merthát ha nem kaptál volna pofont, akkor most a zsidók oldalán volna az igazság és így szenvedne az igazság. De mivel az igazságnak nem szabad szenvedni, azért csak rakd zsebre a pofonodat.

Czirmos Laci ittas bambasággal nézett a társaságra. Szeretett volna apellálni, de juridikus ismeretei hiányosak lévén, azonkívül nyelve is akadozott, inkább ő is megnyugodott a szentemenciában, amit érthetetlen morgással fejezett ki.

Fölhasználtam a kedvező hangulatot, hogy hazatereljem a társaságot.

— Most pedig — mondtam — szedelőzködünk össze emberek és menjünk haza, mert már pitymalani kezd és mit mondanak az emberek, ha engem ilyenkor látnak a kocsmából hazamenni. Azt mondják rólam, hogy korhely vagyok, kendtekről pedig azt, hogy korhely a káplánjuk.

András gazda csaknem sírva fakadt, annyira érzékenyedett, amikor ezt a lehetőséget hallotta.

— Azt már csak nem engedjük, emberek, hogy a tisztelendő káplán úr rossz hírbe keveredjék miat-

tunk. Merthát igaz az, hogy aki reggel megy haza a kocsmából, az korhely. Márpedig ki meri mondani, hogy nekünk korhely papunk van!? — kiáltott András gazda hirtelen megvadulva. — Álljon elém! Hadd üssem le a derekát!

Senki sem követte a felhívást és moto unanimes elismertetett, hogy én nem vagyok korhely, sőt leverik a derekát annak, aki ilyesmit mer felőlem állítani. András gazda megfordította a dolgot és ő kezdett engem kérlelni, hogy menjünk már haza.

— A menyébéli szent Istenre kérem, káplán úr, tessék már hazamenni, nehogy baj essen a jó nevében!

— Egy tapodtat sem megyek addig, amíg kendetek ittmaradnak — feleltem én.

— Az már más! — mondá András gazda mély meggyőződés hangján. — Akkor hát nekünk is haza kell menni, ha csak nem akarunk okai lenni annak, hogy a papunkat korhelynek mondja valaki.

Ezzel barátságosan elkezelt és megindult a kocsmaajtó felé, a többiek pedig utána. Valamennyien meg voltak győződve, hogy tőlük függ a jó hírem és a becsületem, és efölött egészen elérzékenyültek. Sőt Czirmos Laci, amikor elbúcsúzott tőlem, annyira kimutatta jóindulatát, hogy nagy alázatossággal megcsókolta mind a két kezemet. Igaz, hogy részegségében majd földöntött és a lábamra is ráhágott, de az intenciója jó volt és dicséretre méltó. Mikor aztán így elindult a társaság, magam is a plébánia felé vettem az útam. Közben pedig elgondolkoztam, hogy milyen áldott jó anyag ez a mi magyar népünknek lelke. Csak bánni kell tudni vele.

Hogy a parochia közelébe érvén, kikre bukkan-
tam, a legközelebbi levélben mondja el kedves
Uramöcsémnek barátja:

az öreg plébános.

Kedves Uramöcsém! Azon az ominózus hajnalon nagy önmegelégedettséggel baktattam haza a kocsmából, miután sikerült az antiszemita tüntetést lecsendesítenem és híveinket hazatérésre bírnom. Elgondolkodtam rajta, hogy milyen áldott jó matéria is ez a mi magyar hívőseregünk? Könnyen fölforr, de aztán, ha valaki érti a nyelvüket és a gondolkodásmódjukat, úgy tud velük bánni, mint a háziasszony az írósvajjal. Bezzeg nem gondoltam akkor arra, hogy nemcsak a jó irányában lehet a mi magyar népünket így befolyásolni, hanem lelkiismeretlen izgatók szavára éppúgy hajlékony és bizony nemegyszer megesik, hogy azok még jobban értik az eszejárását mint mi.

Az esetnek elvi tanulságát illetén levonván, enmagam perszonális érdemeit reassummáltam, nem csekély delectációval. Szerencsés oldalról fogtam meg a dolgot, amidőn az ipsék egyéni önérzetét állítottam az általam képviselt ügy mellé és főleg megnyerte tetszésemet, hogy a sikert az ugyancsak általam képviselt papi tekintély nem kicsiny mértékben mozdította elő. Hát bizony kedves Uramöcsém, ha valahol, a pap működésében nagy tényező a tekintély. Nemcsak az, amelyet az állás ad, hanem az is, amelyet az illető lelkipásztor egyéni hivatottságával, öntudatos reátörekvéssel szerez. Bár akadnak, akik a törekvésükben tévirányba kerülnek és a tekintélyt szolgabírói modorral próbálják megszerezni. Csunyan rajtavesztenek.

Efféle gondolatok közepette befordultam a piac-
térre, melynek másik oldalán állott a plébánia épü-
lete. Tíz-tizenkét alakból, férfiakból, nőkből és gyer-
mekekből vegyest álló társaságot láttam a plébánia
felé közeledni, élükön valami kaftános alakkal.

Majdnem egyidőben érkeztünk a parochia ajtaja
elé és egyszerre nyultam a kaftánosnak vélt alak-
kal a csengettyű fogantyújához. Miután meghúztam
azt, szemügyre vettem a kaftános alakot.

Hát, kedves Uramöcsém, bizony először eltátot-
tam a szájamat, amikor a kaftánnak vélt ruhada-
rabban az én jobbik reverendámat ismertem föl,
bennne pediglen Rozgonyi Izort, a nagykokcsma bér-
lőjének orvosnövendék öccsét, aki épp otthon vaká-
ciózott családja körében. A vezérlete alatt álló cohor-
sot pedig Stockenbaum Chaim, a faluvégi második
szatócs és le-, valamint felmenő atyafiai alkották.

Plébánosom maga jött kaput nyitni és miután
meggyőződött róla, hogy én vagyok, aki bebocsá-
tást kérek, föltárta a parochia ajtaját és azon prin-
cipálisomat és jómagamat a szó szoros értelmében
félrelökve, bezudult a társaság is.

Plébánosom utánuk sietett és számonkérte tőlük,
hogy mit keresnek itt. Stockenbaum Chaim zaklatás-
nak vette az érdeklődést és két kezét az égnek
emelve világosította föl plébánosomat:

— Gott im Himmel! Még azt kérdezi ü, hogy
mit keresünk itt! Azt keressük, hogy tesszen ben-
nünket megvédelmezni az antiszemitáitól!

Eközben kicsődült a folyosóra a Rosenzweig-
törzsnek néhány vezetőtagja. Plébánosom kissé inge-
rülten szólt rá a társaságra:

— Ugyan mit beszélnek itt antiszemita tünte-
tésről, amikor csendes a falu és nem akarja magu-
kat bántani senki! Hiszen nincs itt semmi baj!

Vagy tíz felől torkolták le principálisomat, de
valamennyiöknek hangját keresztülsípította Rosen-
zweig természetes sógorasszonyának visitása:

— Grossartig! Még ü mondja, hogy semmi baj! Hát az a zikcene, zakcene, az semmi!? Az ablakbetörés semmi? Az akasztófa-kiabálás semmi?!

Nagy nehezen lecsillapult azután a zaj és tisztázódott a helyzet. A folyosó ablakmélyedésébe húzódva elmondtam principálisomnak fényes sikeremet, utána pedig kitudódott az is, hogy mint került egyetlen jó reverendám Rozgonyi Izorra. Rosenzweig úr ugyanis kettős megbízással szóltette ki öccsét az ablakon keresztül az utcára. Első feladatául azt róttá, hogy költse föl a postamestert és adjon föl egy hosszú sürgönyt a vármegyei székhely csendőrségéhez, amelyben csendőri és katonai oltalmat kér a helybeli zsidóság számára és egyben vizsgálóbírónak kiküldését szorgalmazza a véresnek ígérkező antiszemita zendülés fölbujtóinak és főkomposainak elfogásához. A másik megbízása pedig a falú második zsidó törzsének a plébániára, mint az egyetlen biztos menhelyre való invitálása volt. Az ifjú makkabeus vállalta is a küldetést, de csak áruhában. Előzőleg ugyanis kint járt a folyosón és ott meglátta az én jobbik reverendámat, amelyet azért akasztottam ki oda, hogy a szolgálóleány kikéfélje belőle az előző napon ráfröccsent sarat. Rozgonyi Izor úgy gondolta, hogy ez az áruha a legjobban meg fogja majd védeni élet- és épségbiztonságát az antiszemita tüntetőktől.

Nem részletezem mostmár a következő napnak eseményeit. Rosenzweigék egész délutánig a plébánián tartózkodtak. Amikor azonban három órakor dobpergés és kürtszó hallatszott a piactéren, jelezvén, hogy a vármegye közeli székhelyéről egy század katonaság és két őrségnyi csendőrség érkezett, minden köszönet nélkül, egész pereputtyostul, emelt fővel vonultak ki a plébániáról és nagy bátorsággal tartottak haza a nagykocsma felé, Stockenbaumék pedig faluvégi áruházukba.

Másnap reggel valósággal kihaltak látszott a falu népe. Az utcán egymást váltották a csendőr-

járatok a feltüzött bajonettel járkáló katonai járőrökkel. Községünknek alig volt háza, ahova néhány hadfit be nem szállásoltak volna. Márpedig, kedves Uramöcsém, csak a nótában és a belletristák, meg novellisták fantáziájában igazság az, hogy a falu népe szívesen fogadja a beszállásolt katonát. Dehogy, dehogy! Isten csapásának tekintti, aki föleteti a maga és tisztjei lovával a takarmányt, kipusztítja a baromfit és nem hagyja nyugton a falu fehérnépének tisztességes erkölceit.

Híveink a belsőházba szorulva, annak ablakán, hol meg a palánkok tetején figyeltek ki óvatosan az utcára, hogy mi történik ott.

És bizony sokminden történt. Ugy délelőtt tíz óra körül megérkezett a vármegye székhelyéről egy vizsgálóbírói teendőkkal megbízott törvényszéki jegyző, aki a községi jegyzővel történt rövid tanácskozás után magához hívatta Rosenzweig Salamont és ennek bemondása nyomán egymásután küldte ki a csendőröket a kifogásolt esti zikcene zakcenézés tetteseinek befogására. A csendőrök megvasalva állították elő a községházára a szerencsétleneket.

Dél felé megjelent a plébániánkon a kisbíró és idézést hozott az én számomra. Principálisom nem engedett el magamban, hanem velem jött:

— Majd beszélek én avval a fiatalemberrel — mondotta.

Átmentünk a községházára, ahol a jegyző irodájában ültette föl inquisitori helyét a törvényszéki jegyző úr. Az irodához vezető folyosón falhoz támaszkodva, földre nézve, megláncolt kezekkel állottak a zikcenézés fiatal résztvevői, sőt Márton gazda is, ötödmagával. Az öreg módfelett restelte rab állapotát és lesütötte a szemét, ahogy elhaladtunk előtte. Principálisom nem állhatta meg, hogy egy-két biztató szót ne mondjon hozzájuk, amit ők szemüknek meghatóan hálás pillantásával viszonzottak. Ez a nép lelkületét annyira ismerő öreg pap nem

tett egyetlen szemrehányó és zokszót sem, nem is mentogette őket, csak a megpróbáltatások és keserőségek Krisztus szellemében való nyugodt elviseléséről szólott hozzájuk. Bizony kedves Uramöcsém, nagy dolog az, amikor valaki simogató és balzsamos kézzel tud hozzányulni a fájó sebekhez.

Principálisom bekopogott a jegyzői irodába. Nem felelt senki. Benyitott, belépett és én utána.

Hogy, milyen furcsa tapasztalatokkal jöttünk ki és miként csoportosítottuk át a zsidókról táplált előbbi véleményünket, majd legközelebb mondja el kedves Uramöcsémnek barátja:

az öreg plébános.

